

4-29-2018

10 Cemal Pasha - Memoirs

Krikor Guerguerian

Follow this and additional works at: https://commons.clarku.edu/genocide_various

Recommended Citation

Guerguerian, Krikor, "10 Cemal Pasha - Memoirs" (2018). *Genocide (Various Languages)*. 10.
https://commons.clarku.edu/genocide_various/10

This Book is brought to you for free and open access by the Private Materials (Archive 2) at Clark Digital Commons. It has been accepted for inclusion in Genocide (Various Languages) by an authorized administrator of Clark Digital Commons. For more information, please contact mkrikonis@clarku.edu, jodolan@clarku.edu.

Prof. Wm. H. Ingham

LI
DOSSIER

51

BAIKAR

ARMENIAN DAILY NEWSPAPER
AN A.D.L. PUBLICATION
EDITOR-IN-CHIEF: DR. NUBAR BERBERIAN

Published daily by the Baikar Association, Inc.
Except Sundays, Mondays, Day Following
Holidays and Two Weeks in July
Second Class postage Paid at Boston, Massachusetts

755 Mt. Auburn St., Watertown, Mass. 02172
Tel.: [617] 924-4420

SUBSCRIPTION:

\$30.00 per year - \$16.00 for six months

ADVERTISING: \$3.00 per column inch

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Գահիրէի մեր մտաւորական դէմքերէն եւ իր անգլերէն լեզուի մեծարժէք բառարաններով հանրածանօթ Մեսրոպ Գույումճեան թարգմանած է, օսմաներէնէ, «Ճեմալ փաշայի յիշատակները», որոնք նախապէս լոյս տեսած էին «Արեւ» օրաթերթի մէջ որպէս թերթօն: Այս վտիտ գրքոյկը, երկու պրակի ծաւալով, ունի մեծափոր հատորներու չափականութիւնը եւ արժէք մը, որ անփոխարինելի է որպէս փաստաթուղթ: Հեղինակը ունէ մէկը չէ: Ան գերագոյն զեկավարներէն մէկն էր իթթիհատական կուսակցութեան եւ թրքական չորրորդ բանակի հրամանատարը Սուրիոյ մէջ, պատերազմի ընթացքին: Ճեմալ փաշա ճանչցուած է իբր շափաւորական, սակայն պէտք է կարգալ իր տողերը, տեսնելու համար թէ «Հայասէր» կոչուած այս անձը թո՛ւրք մըն է մինչեւ ողնածուծը, ու հակառակ վկան — եւ նաեւ ուղղակի թէ անուղղակի գործադրողը — եղած ըլլալուն հայկական ջարդերուն, կը ճգնի ամէն միջոցներով «բացատրել», «մեկնաբանել»,

«թեթեւեղել» ջարդարար Թուրքիոյ արարքները: «Յանցաւորներ» կը գտնէ մանաւանդ թուրքէն դուրս — հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները, մեր եկեղեցական առաջնորդները, Ռուսիան, արեւմտեան երկիրները, բացի անշուշտ Գերմանիայէն որ հաւատարմօրէն եւ շարունակարար վարած է թրքանպաստ քաղաքականութիւն մը:

Ինչ որ մեզ հայերս առանձնաբար կը հետաքրքրէ, այն փաստաթղթային արժէքն է ինչ կը վերաբերի հայկական ջարդերու տեղահան եզոզ ընակչութեան թիւին մասին, որքան ալ ասոնք նուազ ըլլան ճշմարտութեան: Այս օրերս, երբ թուրք կառավարութիւնը կ'ուրանայ հայկական ցեղասպանութեան ծրագրի մը գոյութիւնը եւ անոր գործադրութիւնը, կամ թուրք «լայնախոհ» լրագրողներ մեղմաձայն կ'ընդունին թէ «ցաւալի պատահարներ» միայն տեղի ունեցած են ժամանակին, աւելցնելով թէ պէտք է մոռնա՛լ անցեալի տխուր դէպքերը, Ճեմալ փաշայի յիշատակները աւելի քան երբեք կ'առնեն անջնջելի վկայութեան մը մեծակշիռ արժէքը:

— Ընդունինք որ, — կը գրէ Ճեմալ փաշա, — Օսմանեան Կայսրութիւնը արեւելեան ցեղակցներէն մեկուկէս միլիոն հայեր այլուր փոխադրելով, անոնցմէ վեց հարիւր հազար սպաննած, մաս մըն ալ անօթութեան եւ հիւանդութեան մահացուցած է:

Սակայն անմիջապէս կ'աւելցնէ, «գտած» ըլլալով բաւական նոյնապէր:

— Ոչ, էֆէնտիներ, ոչ, այս երկու ազգերը (թուրքը եւ քիւրտը) անարդարօրէն մի ամբաստանէք: Անոնք յանցաւոր չեն. յանցաւորը իրարու վրայ լեռան գազաններու պէս յարձակիլ տուող Մուսօֆի քաղաքականութիւնն է:

Ինչպէս կը տեսնուի թուրքը միշտ թո՛ւրքն է: Սակայն ան մեզի անգնահատելի ծառայութիւն մը մատուցած կ'ըլլայ գրելով առաջին պարբերութեան նման հաստատագրիւններ:

Մեսրոպ Գույումճեանի այս թարգմանութիւնը, իր կարգին, օգտակար ընթերցանութիւն մըն է մեր բոլորին համար, երբ մենք մեր կարգին թուլացումներ կ'ունենանք մօտաւոր անցեալի վերլուծումներուն մէջ:

Գ. Բ.

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ, Տէր Հայրը եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գեր. Տ. Սերոպէ Աբբ. Մանուկեանի հետ գտնուած է Վատիկան՝ Վեհափառ Հայրապետի Վատիկանի տալիք պատմական այցելութեան նախապատրաստական կարգադրութիւնները ընելու համար: 1970 թուականի Մայիսին, Տէր Հայրը որպէս անդամ Վեհափառ Հայրապետի չքախումբին, կրկին այցելած է Հռոմ՝ իբրեւ հիւրը Ն.Ս. Պօղոս Զ. Պապին:

1969 թուականին, Վեհափառ Կաթողիկոսի հրաւերով, Տէր Մամբրէ մասնակցած է Ս. Էջմիածնի մէջ Ս. Միլոսնի օրհնութեան արարողութեան:

1967 թուականի Օգոստոսին, Հռոմէական Եկեղեցւոյ 41րդ Միջազգային Հաղորդութեան Համաժողովին առթիւ Տէր Հայրը անդամ ընտրուած է այն Յանձնախումբին, որ պիտի զբաղէր քրիստոնեայ այլ եկեղեցիներու հաւատացեալներու համագումարին մասնակցութեան հարցով: Այդ հանգամանքին բերումով ան մասնակցեցաւ Հաղորդութեան Համաժողովին նաեւ այդ առթիւ տեղի

ՊԱՅԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐ

ՀԱՄԱՌԱՄԱՐ 1899ԻՆ, ԻՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԵԱՆՑ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Վ Ե Հ Ա Փ Ա Ռ Ը ԻՐ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻՆ

Իրրեւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գերագոյն հոգեւոր պետ, Վեհափառ Վազգէն Ա. բնականաբար իր գործունէութեան մեծագոյն մասը յատկացուց կրօնական բնոյթով հարցերու ուսումնասիրութեան եւ եկեղեցական բնոյթով յարաբերութեանց սերտացումին:

Եւ երբ յարաբերութեանց սերտացում կ'ըսենք, կ'ակնարկենք ո՛չ միայն հայ իրականութեան, այլ քրիստոնեայ իրականութեան՝ իր ամբողջութեան մէջ:

Այսպէս, Հայաստանեայց Եկեղեցին դուրս ելաւ իր տեղական պայմաններէն, երբ Վեհափառ այցելութիւններ տուաւ Հոռոմի Պապին, Յունաց Տիեզերական Պատրիարքին, Քենթրը պրիի Անկլիքան Եկեղեցիին եւ Ժրնեւի Միջ-Եկեղեցական Ժողովի Խորհուրդին, փոխադարձաբար բնորոշելով անոնց պատուիրակներուն այցը ի Ս. Էջմիածին:

Վեհափառ Հայրապետը սիրալիր կապ եւ գործակցութիւն ստեղծեց օրթոտոքս աշխարհին հետ — Ռուս, Պուլկար եւ Ռումէն Եկեղեցիներուն եւ անոնց պետերուն հետ, յաճախակի այցելելով անոնց եւ Մայր Աթոռ հրաւիրելով զանոնք:

Ներքին ճակատի վրայ, անշեղ կերպով հետապնդելով ազգային միասնականութեան գիծը, Վեհափառ Վազգէն Ա. այցելեց Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ հայոց Պատրիարքներուն, հայաշատ բոլոր գաղութներուն, ինչպէս նաեւ Ս. Էջմիածին հրաւիրեց Հայոց Կաթողիկէ Պատրիարքն ու Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան ատենապետը:

Վեհափառին գահակալութեան քսանամեակին նուիրուած «Պայքար»ի բացառիկ թիւով, լոյս տեսած անցեալ Կիրակի օր, մեր երիտասարդ անձնուէր աշխատակից Տոքթ. Գրիգոր Յ. Մազսուտեան ա՛յնքան իրաւամբ իր յօդուածը խորագրած էր «Ծինարար հայրապետը», մանրամասնօրէն արտայայտուելով անոր շինարարական գործունէութեան շուրջ: Արդարեւ, Վեհափառը շինարարական մեծ ձեռնարկներ իրագործեց Մայր Աթոռէն ներս — Վեհարանի, Հոգեւոր ձեռնարանի եւ Պաշտօնաթերթի կազմակերպումով եւ սեփական տպարանի հաստատումով — ինչպէս նաեւ հին վանքեր վերանորոգելով եւ հայրենի արուեստագէտները՝ ճարտարապետ թէ նկարիչ, աշխատանքի եւ գործակցութեան հրաւիրելով:

Եւ Վեհափառը գործնական միտք ցուցաբերեց, այդ գործերը գլուխ հանել կարենալու համար. արդարեւ, մեծահարուստ սփիւռքահայերու նիւթական օժանդակութեան ապահովումը կը պարտինք անոր գործնական մտածողութեան:

Սիրալիր վերաբերումը, զոր Վեհափառը ցուցաբերեց եկեղեցական մարզէն ներս, տարածուեցաւ անկէ դուրս եւս, միեւնոյն բարեկամական ջերմ մթնոլորտը ստեղծելով Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հետ մշակած յարաբերութեանց մէջ: Իրրեւ վերջնագոյն անուրանալի ապացոյց, ի՞նչպէս չյիշել հոս Բարեգործականի ցկեանս նախագահ Ալեք Մանուկեանի սրտաբուխ շնորհաւորական գիրը, ուղղուած Վեհափառ Վազգէն Ա.ի գահակալութեան առթիւ:

Վերոյիշեալ բացառիկով լոյս տեսած Արժ. Տ. Արտէն Ա. Քհնյ. Աշճեանի յօդուածը՝ «Հայրապետական հոգեւոր իշխանութեան եւ միութեան հասկացողութիւնը» խորագրով, հարազատ անդրադարձում մըն էր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ

Այսօր
5404 Կատի, թիվ 187 (21,072)
Հոկտ. 14, 1976

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնի թարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

«Պայքար»ի ներկայ թիւէն սկսեալ, իր ներկայացուցած շահեկանութեան համար ամբողջութեամբ հրատարակութեան կուտանք «Ճէմալ փաշայի յիշատակները», զոր օսմաներէնէ հարազատօրէն թարգմանած է եգիպտահայ մեր վաստակաւոր ընկեր, բառարանագէտ Մեսրոպ Գուլումճեանը, թարգմանութիւն որուն կարեւորութիւնը շեշտող գրախօսական մը երեւցաւ մեր աշխատակից Գր. Քէօսէեանի կողմէ, «Պայքար»ի Հոկտեմբեր ճի թիւով:

Այստեղ թարգմանաբար կը ներկայացնեմ Ճէմալ փաշայի յիշատակները: Ճէմալ փաշա կարգ մը հայերու կողմէ նանչուած է իբր «հայասէր»: Ճէմալ փաշայի յիշատակներուն այս մասը ամբողջովին կը լուսաբանէ անոր ընթացքը հայոց նկատմամբ:

Ճէմալ փաշա կը խոստովանի հայոց վրայ գործադրուած քարաքոտութիւնները:

Թուրք կառավարութիւնը սոյն գիրքին հրատարակութենէն ետք, զայն հաւաքելով փնացուց, ճշմարտութիւնը սղոյթելու միամիտ յոյսով:

Պէտք է ըսել որ Ճէմալ փաշա ներկայ չէր Իթթիհատական Կոմիտէին այն նիստին, ուր հայոց բնաջնջումը որոշուեցաւ, եւ հետեւաբար՝ անտեղեակ անկէ, գէթ սկիզբը ընդհակառակը, շնորհիւ անոր, Սուրիոյ մէջ 250 հազար հայեր ստոյգ մահէ փրկուեցան:

Սակայն Ճէմալ փաշա Սուրիոյ եւ Լիբանանի արաքներուն հետ վարուեցաւ այնպէս, ինչպէս էնվէր եւ Թալաթ՝ հայերուն հետ:

Հակառակ որ Դաշնակցութիւնը զայն մահուան դատապարտած էր, սակայն, ինչպէս էնվէր Պուխարայի մէջ, Ճէմալն ալ Թիֆլիսի մէջ սպաննուեցաւ իր հակախորհրդային քաղաքականութեան համար:

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

Հիշող փառք
1

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV, No. 187 (21,072) Thursday, October 14, 1976

54րդ Տարի, Թիւ 187 (21,072) Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 14, 1976

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամէն տողի համար..... 430.00

ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ..... 16.00

Կարաւանները այստեղէն կ'անցնին

ՊԱՏԿԵՐ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾԻ

ՏՂՈՒՍ ՔՈՎ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՄ

Գրեց Օ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Երեք Սարգիսեաններ կեցեր էինք Դամասկոսի Սուրիական Օղանաւա-
յին Կեդրոնական Գրասենեակին առջեւ: Ես էմ, տեղւոյս Սահակեան Վար-
ժարանի տնօրէն Կարօ Սարգիսեանը եւ մեզի անձանօթ վարորդ Կարապետ
Սարգիսեանը:

Տնօրէն Կարօն ամբողջ ամառ լծուեր է սուխրա գործի: Ուղղակի կը հե-
տապնդեն զինք:

— Կա'րօ, հոգիդ սիրեմ, Դամասկոս-Փարիզ-Նիւ Եորք տոմս մը՝
այսինչ օրուան համար:

— Կա'րօ, ուսիիէթեֆ, մօրաքրոջս աղջիկը Յունաստան պիտի երթայ,
վիզա եւ տոմս ապահովէ:

Կա'րօ, ազգականներս Պէյրութէն եկեր են, Լոնտոն պիտի երթան:

Ու Կարօն, օգտագործելով ծանօթութեան իր լայն շրջանակը, ամէն օր,
առտուրնէ մինչեւ գրասենեակներուն փակուիլը, կը վազվզէ «բարեկամնե-
րուն» խնդրանքներուն գոհացում տալու համար: Կէսօրէ ետք ալ Հայ Երի-
տասարդաց Ընկերակցութեան ակումբն է, իբր քարտուղար գործերը դասա-
ւորելու:

Մեզի անձանօթ է երրորդ Սարգիսեան Կարապետը, Ուրֆայի մօտիկ

Մենք՝ հայերը եւ ընդհանրապէս անոնց յեղափոխականները աւելի կը սիրենք յոյներէն եւ պուլկարներէն, որովհետեւ անոնք միւս ցեղերէն աւելի վեհանձն եւ անվեհեր են:

Կեղծաւորութիւն չեն գիտեր: Բարեկամութեան հաւատարիմ, թշնամութեան մէջ կատաղի են:

Մենք հաւատացած ենք որ հայ եւ թուրք թշնամութեանց գլխաւոր պատճառը ռուսական քաղաքականութիւնը եղած է:

Կրօնական վէճ կամ տարակարծութիւն խնդրոյ առարկայ չէր եղած 1877-1878 ռուսական պատերազմէն առաջ:

Օսմանեան կայսրութեան մէջ, այնքան մեծ եղած է հայերու եւ թուրքերու միջեւ սիրոյ միաբանութիւնը, որ մինչեւ այդ թուականը, օսմանեան պատմութիւնը ամենափոքր հայկական դէպք մը չէ արձանագրած:

Թուրքերու եւ հայերու միջեւ այդ սիրոյ բարեկամութիւնը ամէն տեսակ սահմանը անցած էր:

Անատոլու բնակող թուրք մը, երբ հեռաւոր ճամբորդութեան մը ձեռնարկէր, իր ընտանիքին իրաւունքը եւ պատիւը դրացի հայուն հոգածութեան եւ պաշտպանութեան կը յանձնէր, հայն ալ նոյն վստահութիւնը ցոյց կուտար իր թուրք դրացիին:

Անատոլուի, Ռումէլիի, մինչեւ իսկ Պոլսոյ մէջ չկայ հայ մը որ հայերէն խօսէր: Բոլոր դպրոցներու մէջ հայերէն տառերով թուրքերէն կ'աւանդուէր եւ եկեղեցիներու մէջ կրօնական արարողութիւնները թուրքերէն կը կատարուէին:

Պետութեան ամենաբարձր պաշտօնները յանձնուած էին հայերուն, մէկ խօսքով հայերը պետութեան ամենահաւատարիմ հպատակները ընդունուած էին:

Քիւրտիստանի քիւրտ Պէյերը, երբ Օսմանցիներու իշխանութեան ենթարկուեցան, հայերը այդ շրջանին անկախ պետութեան մը չէին տիրացած: Հայերը այդ շրջանին քիւրտ Պէյերու իշխանութեան տակ զգալի ճնշումի տակ կ'ապրէին:

Ֆաթիհ Սուլթան Մոհամէտ Խան երբ գրաւեց Պոլիսը, առանց ոեւէ արտաքին ճնշումի, պարզապէս յօժար կամքով, Յունաց Պատրիարքարան մը հաստատեց եւ կրօնական առանձնաշնորհումներու անունի տակ, զանազան իրաւունքներով օժտեց զայն:

Նկատի ունենալով Անատոլուի թրքական գիւղերու մէջ բնակող հայ փոքրամասնութիւնը, անոնց իրաւունքները եւ շահերը պահելու եւ պաշտպանելու նպատակաւ, հայերու համար ալ Պոլսոյ մէջ պարտիարքութիւն մը հաստատեց, անոնց ալ շնորհելով այն իրաւունքները եւ առանձնաշնորհումները զորս տրուած էր յոյներուն:

1462 թուականին երբ «փոքրամասնութեանց իրաւունք» տեսութեան հետքը չէր նշուած, Օսմանեան կայսրութիւնը Յունաց Պատրիարքարան մը կը հաստատէր եւ անոնց կրօնական առանձնաշնորհումի անուն տակ, ամուսնական, ժառանգական եւ ուսուցումի վերաբերեալ ինչ ինչ իրաւունքներ կը շնորհէր:

Անատոլուի քիւրտ տէրէպէյիներու (ձորապետ) լուծին տակ ապրող քրիստոնեայ ժողովուրդի մը համար ալ պատրիարքութիւն կը հաստատէր եւ անոնց ալ նոյն իրաւունքները եւ առանձնաշնորհումները կը շնորհէր:

Արդեօք 15րդ դարու մէջ, Օսմանեան Սուլթանին շնորհած այդ առանձնաշնորհումները, Ամբրիկայի Հանրապետութեան նախագահ Ուիլսոնի «փոքրամասնութեանց իրաւանց պաշտպանութեան» տեսութե-

նէն ուրի՞շ բան մըն էր:

Հայերը՝ շնորհիւ այս առանձնաշնորհումներուն, շատ լաւ գիտէին կրօնքով եւ ազգութեամբ գոյատեւումը եւ ասոր համար քիւրտ տէրպէյիներուն (ձորապետ) ճնշումներուն դէմ, թուրք պետութեան հետ յարաբերութիւններն շարունակած էին:

Ջարքէսի եւ անոր նման գրողներու գործերէն, քիւրտերու կողմէ հայոց ենթարկուած հարստահարութիւնները հաստատելու ճգնող Մէնտելշթամ, մինչեւ Ֆրանսական Յեղափոխութենէն առաջ, եւրոպական ազգերու ենթարկուած խժգոնութիւնները եւ հարստահարութիւնները չուզէ՞ր արդեօք յիշել:

Աւելի հեռուներ երթալու հարկ չկայ, մինչեւ վերջին ռուսական յեղափոխութիւնը, մուփկներու կեանքը աւելի զիրականիցէր հայերու կեանքէն:

Առանց ամփնջելու, ինքզինք, ռուսական վերջին յեղափոխութեան

կեղծաւոր ջատագովը ընող Մէնտելշթամ, ռուս գիւղացիին ենթարկուած տառապանքին եւ հարստահարութեան մասին գրուած գործերը, կը կարծէ որ մենք չենք կարդացած:

Եթէ համարձակի այս գործերուն չափազանցեալ գրուած ըլլալուն մասին պնդել, մենք Մէնտելշթամը ստախօս պիտի անուանենք առանց ակնածութեան: Հետեւաբար, նորէն կը կրկնենք: 1853-1855 Խրիմի պատերազմին աւարտին, հայերու հետ թուրքերը բարեկամաբար ապրած էին եւ թուրքերու կողմէ հայերուն դէմ ոեւէ հարստահարական դէպք կամ յարձակում չէր պատահած:

Երկու դարերու յոռի վարչութեան արդիւնքը եղող զինուորական եւ վարչական անիշխանութիւնը անհետացնելու եւ պետական մեքենան կարգ ու կանոնի դնելու համար, Սուլթան Մահմուտ Խան, 19րդ դարու սկզբնաւորութեան՝ արմատական պատժամիջոցներու դիմելով, Ենի-

(Շարք տեսնել 8րդ էջ)

Եթէ կարելի ըլլար Հայաստանի մէջ ուսանողներու հարստութիւն մը, որ աշխատէր մեծ երկիրներու հրատարակչութիւններու գրութեամբ, սփիւռքահայ գրողը իսկոյն պիտի դադրէր անջատ, իր ժողովուրդին անձանօթ արարած մը ըլլալէ, եւ հայ ժողովուրդը ամբողջական հայ գրականութիւն մը պիտի ծագկեցնէր:

Կ'արժէ մանրամասնել: Մեծ հրատարակչական տուններուն: Այդ տունները երկրին կարեւորագոյն մտաւորականներէն բաղկացած «ընթերցումի կոմիտէ»ներ ունին, որոնք կը կարդան ձեռագիրները եւ հրատարակութեան արժանի գործերը կը գտնեն:

Հայաստանի մէջ այս գրութեամբ գործող հրատարակչական տուն մը կարելի պիտի դարձնէր սփիւռքի բոլոր արժէքներուն օգտագործումով հայ գրականութիւնը ճոխացնելն ու սփիւռքահայ գրողն ալ վերածելը — «հայ գրող»: Վերջապէս...

Կայ պարագայ մը լեզուականը: Հայաստանի արեւելահայերը իր ուղղագրութեամբ եւ ոճարանութեամբ թէեւ տարբեր է սփիւռքի արեւմտահայերէնէն, եւ սակայն, ամէն հայաստանցի ընթերցող ի վիճակի է կարդալու արեւմտահայերէնը, ինչպէս որ մենք ի վիճակի ենք կարդալու Հայաստանի հայերէնը:

Հայաստանի մէջ ո՛չ մէկ սփիւռքահայ ղեկավարութիւն կը կրէ: Իրականին մէջ երկու լեզուներու տարբերութիւնները գրական մարզերուն համար աննշան են:

Ու վերջապէս, գլխաւոր հարցը հետեւեալն է. Հայաստան պիտի փափաքի՞ արդեօք արեւմտահայերէն գրուած գործերը հրատարակել արեւմտահայերէնով (ուղղագրութիւնը կարեւոր չէ) եւ

մը, Կարոյին յանձնարարուած՝ քաղաքիս կարեւորագոյն ազգայիններէն մէկուն կողմէ:

Կը սպասենք մայիսին վրայ որ ժամանէ անձանօթ հայուհին: Պիտի մտնենք Կարօ Սարգիսեանի մեծ եղբոր քով, որ տնօրէնն է Սուրիական Օղանաւային Ընկերութեան Առեւտրական Բաժանմունքին: Կարօն զիս տարեր է, որպէսզի այս անգամ մեր ծուռ սասունցիէն խնդրեմ որոշ զեղչ՝ անձանօթ հայուհիին եւ զաւկին, ինչպէս նաեւ կարմուրճցի Կարապետ Սարգիսեանին մօրը տոմսակներուն գումարէն:

Պր. Հայկ Սարգիսեան ազնուութեամբ կ'ընդունի մեզ եւ առաւելագոյն չափով գոհացում կուտայ մեր խնդրանքին: Արդէն ո՞վ դիմած եւ յուսարար դարձած է որ քովէն:

Կէս ժամ ետք, բոլոր գործողութիւնները կը վերջանան: Կարօ Սարգիսեան կը յանձնէ տոմսակները:

— Տղա՛ս, — Կարոյին կը դառնայ կարմուրճցի Սարգիսեանին մայրը, — եղբօրդ ըսի՞ր թէ ես տղու քով պիտի երթամ: Ի՞նչ կայ, եաւրում, թող պատուիրէ հզ քիյարա քշողին որ Լիոն՝ զիս մինչեւ տղու քով տանի, հա՞, ես տղու քով պիտի երթամ:

Անձանօթուհին մէջ կը մտնէ կացութիւնը փրկելու համար: — Մայրիկ, նոյն օղանաւով պիտի երթանք: Դու չոք մի ընէր: Երբ Փարիզ հասնինք՝ կը փնտռեմ, կը գտնեմ Լիոնը: Ապահով կը հասցնեմ քեզ: Վարի չըթուեքս ակոսներու մէջ կ'առնեմ՝ չլալու համար:

Տէր, օրհնութիւնդ զարնան անձրեւի նման թափէ սա մայրերուն վրայ, որպէսզի Փարիզի մէջ Լիոնը գտնեն եւ Լիոնի մէջ՝ Փարիզը: Տէր, մի մոռնար իր զաւակներուն համար տառապող հայ մամիկները եւ դուն ապահով կերպով առաջնորդէ զանոնք: Այլապէս...

Ընդունիլ որ այդ լեզուով գրողներն ալ նոյնքան հայ են, որքան՝ միւս լեզուով գրողները:

Ինծի այնպէս կը թուի որ գրականութեան եւ գեղարուեստներու իսկական արժէքը լայնօրէն գնահատող Հայաստանի վարիչները անգործադրելի կամ անօգուտ չեն նկատեր սփիւռքահայ գրողները իրենց ընտանիքին անդամ դարձնելու այս առաջարկը: Նոյնիսկ՝ հեռաւոր նախազգացում մը, ինծի կ'ըսէ որ արդէն իսկ այդ ուղղութեամբ աշխատանք մը կը տարուի կամ պատրաստութիւններ կը տեսնուին:

Միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ հարիւրի մօտ ամերիկահայեր անգլիերէն գրելով կը փորձեն գրական ասպարէզ մտնել: Անոնց մեծ մասը կրնայ անշուշտ հայերէն գրել իր գործերը, բայց չի գրեր, որովհետեւ ո՛չ մէկ հաւանականութիւն կը տեսնէ վարձատրուելու նիւթապէս եւ բարոյապէս:

Երբ սփիւռքահայ գրողը գիտնայ որ իր գործը կրնայ ներկայացնել Հայաստանի հրատարակչականին, այն յոյսով որ անաշուտ կերպով պիտի քննուի մեծարժէք մտաւորականներէ կազմուած մարմնի մը կողմէ, եւ հոնուիլու պարագային, պիտի հրատարակուի ու տարածուի, այսինքն՝

(Նար. ք տեսնել Տրդ էջ)

Ճէմալ փաշայի յիշատակները

(Շար. 2րդ էջէն)

Հէրինները ջնջած էր Պոլսոյ մէջ, Ռումէլիի եւ Անատոլուի տէրպէյի-ներու ազդեցութիւնը խորտակելու համար ջանք եւ աշխատանք չէր խնայած:

Մինչ խեղճ Սուլթան Մահմուտ, պետական մեքենան բարեկարգելու աշխատանքին լծուած էր, միւս կողմէ ռուս մայրաքաղաքէն ղեկավարուող, «էթթէլ էթէրեա»նին կողմէ շարունակուող չարամտութեան պատճառաւ հազար ու մէկ տառապանքներու ենթարկուած էր, եւ ի վերջոյ Ֆրանսական, անգլիական, եւ ռուսական յարձակումներու թիրախ դառնալով Նաւարինի մէջ նաւատորմիդը ամբողջապէս կորսնցուցած եւ յունական անկախութիւնը

ճանչցած էր:

Վերջապէս, նորէն Ֆրանսացիներու դրդումով Եգիպտոսի կուսակալ Մոհամէտ Ալ փաշա, ի խնդիր Օսմանեան գահուն տիրանալու տխմարութիւնը գործելով մինչեւ Կուտինիա (Քէօթահեա) յաջողած էր գրաւել:

Սուլթան Ապտիւլ Մէճիտի շրջանին, հայերը այնպիսի արտագոյ կարգի առանձնաշնորհումներու արժանացան որ Մէնտելշթամն իսկ զարմացած կը յիշէ իր գործին մէջ:

Յիշեալը իր գործին 190րդ էջին վրայ կը գրէ:

«Հայերը 1863ին իսկական սահմանադրական օրէնքի արժանացան:

Ըստ այդ օրէնքին, անոնք բնականուր ժողովի մը տիրացան Կ. Պոլսոյ Պատրիարքարանի իշխանութեան տակ:

«Այս ընդհանուր ժողովը բաղկացած էր 140 անդամներէ որոն 120 անդամները ուղղակի կ'ընտրուէին ազգին կողմէ»:

Արդեօր նախագահ Սիւրբին փորձամասնութեանց իրաւանց համար ասկէ աւելի ազդու գրութիւն կարո՞ղ էր գտնել:

Օսմանեան պետութիւնը, հայերուն պարգեւած էր այս սահմանադրութիւնը առանց արտաքին ռեւէ ճնշումի: Մինչեւ այդ շրջանը ցոյց տուած հաւատարմական զգացումները այնքան գոհ ձգած էր պետութիւնը որ «հաւատարիմ հայ Ազգ»ին երջանկաբեր սահմանադրութեան շնորհումի համար վարկեան մը կառուած չէր ունեցած:

մասնակցող ուսուցիչները առիթը
Տաճարը, Առաջնորդարանի համա-
բաժինը, եւ ոմանք ալ՝ Միացեալ
«էմփայր Սթէյթ Պիլտինը»: Իսկ
անդիպումներ ունեցան դասախոս-
րեալ նիւթերու մասին խորհրդակ-

չին ներկայ գտնուեցաւ Առաջնորդի
դատասեան եւ արտայայտուեցաւ այս
չտուութեան մասին:

ամբ 9-12, Փրոֆ. Ճազըպսընի, Օր.
անի ներկայութեան տեղի ունեցաւ
քանչիւր ուսուցիչ ներկայացուց
ռազրին հետեւելով:

ճին մէջ տեղի ունեցաւ վկայական-
ար Բիւփէլեան շնորհակալութիւն
Անդրէասեանի, Առաջնորդարանի
րթական Տեսուչ եւ Հայ Դպրոցներու
իւլվա Տէր Ստեփանեանի, Փրոֆ. Ճ.
ակցողներուն: Ճէք Անդրէասեան
մնական խորհուրդի եւ կրթական
րուն մասին: Օր. Տէր Ստեփանեան
ծները փոխանցեն իրենց պաշտօնա-
իր գոհունակութիւնը յայտնեց
րբորութեան եւ մասնաւորաբար

արտայայտութիւններ ունեցան Արթ. Տ. Արտէս Ա. Քհնյ. Աշճեան, երէցկին
Անահիտ Գալյաճեան եւ Տիկ. Վիրճինիա Թուխմանեան, եւ յուշանուէրներ
յայճնեցին Փրոֆ. Ճազըպսընի, Օր. Տէր Ստեփանեանի եւ Ն. Բիւփէլեանի:

Հայ դպրոցներու Ուսուցչաց պատրաստութեան այս դասընթացքին
գլխաւոր պատասխանատուներն էին կրթական տեսուչ Օր. Սիւլվա Տէր
Ստեփանեան եւ Ուսումնական խորհուրդի ատենապետ Նուպար Բիւփէլեան:
Իսկ անգլերէն լեզուով ներկայացուած կրթական բաժնին պատասխանատուն
էր Փրոֆ. Ճէյմս Ճազըպսըն:

Այս յայտագրին գլխաւոր նպատակն է Հայ Դպրոցներու ուսուցիչներուն
փոխանցել մանկավարժական գիտելիօներ, անոնց ներկայացնել ուսուցման
արդի մեթոտները եւ Ուսումնական խորհուրդի ու կրթական Բաժանմունքի
կողմէ հրատարակուած դասագիրքերն ու ուսուցման օժանդակող նիւթերը՝
տալով անհրաժեշտ բացատրութիւնները անոնց գործածութեան կերպին
մասին:

Այս դասընթացքը առաջին անգամն ըլլալով տեղի ունեցաւ անցեալ
տարի, նիւթական օժանդակութեամբը ազգային մեծանուն բարերար Տիար
Ալեք Մանուկեանի, եւ որուն մասնակցեցան ինն ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ:
Այս տարի չրջանաւարտներուն թիւը բարձրացաւ տասներեկուքի: Տեղի
անբաւարարութեան պատճառով՝ պատասխանատուները ստիպուեցան մեր-
ժեւ վեց դիմումներ:

Նկատի ունենալով որ Ուսուցչաց Պատրաստութեան այս յայտագիրը
մեծապէս օգտակար կը հանդիսանայ Հայ Դպրոցներու ուսուցիչներուն,
Առաջնորդարանի պատասխանատուները յոյս ունին տարին երկու անգամ
ուսուցչական դասընթացք տալու թիւով ուսուցիչներու արեւելքը:

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնի Բարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այսու ամենայնիւ, այս սահմանադրութիւնն ալ, առիթը ընծայած էր ռուսերուն, հայոց գործին միջամտութեան:

Հայ յեղափոխականներէն խումբ մը, ռուսերուն օգնած էին 1853ի պատերազմին: Արդարեւ 1853ին գոյացած չփումը անմիջապէս օգտագործուած էր ռուսերուն կողմէ:

Հազիւ չորս տարի անցած սահմանադրութեան շնորհումէն, 1867ի Զէյթունի ըմբոստութիւնը ծագեցաւ:

Բնականաբար այս անակնկալ գինեալ ըմբոստութիւնը, մտածել տուած էր թէ՛ կառավարութիւնը թէ՛ թուրքերը:

Մասնաւորաբար 1877-78ի պատերազմին, ռուսահայերու եւ թրքահայերու, թուրքերուն պատճառած տեսակ տեսակ դժուարութիւնները երեւակայութեան բոլոր սահմանները անցած էին:

Այդ շրջանին, Հայոց Պատրիարք Ներսէս Այա Սթեֆանօ երթալով Ռուսիոյ Զարէն՝ հայոց անկախութեան տիրանալու համար անոր պաշտպանութիւնը եւ օգնութիւնը խնդրած էր:

Այդ թուականէն յետոյ «Հաւատարիմ Ազգ» (Միլլէթէ Սատրգա) համբաւը մի անգամ ընդմիշտ ջնջուած է:

1894-1896 շրջանը, հայ յեղափոխականներու բուն գործունէութեան տարիները կը կազմեն:

Այս յեղափոխութիւնները, հինգ վեց զարեթ է վեր, փոխադարձ սիրով ապրող 3 ցեղերը իրարու դէմ հանելով մինչեւ Կ. Պոլիս արեան ճապաղիքներու վերածած էին:

Մէնտելշթամի նման թուրքերու կատաղի թշնամիներն իսկ կ'ընդունին որ այդ դէպքերու տարիներուն թուրքը հայու դէմ սաստիկ քէն եւ ցասում չէ ունեցած:

Բազմաթիւ թուրքեր՝ պաշտպանելու մրցումի ելած էին, մինչեւ իսկ ինչ ինչ թուրք ընտանիքներ իրենց տուններուն ապաստան տուած էին ստոյգ մահէ ազատելու համար:

Շատ մը պետական մարդիկ, մաքսատան քիւրտ բեռնակիրներուն գործած ջարդերը արգիլելու համար իրենց ձեռքէն եկածը ըրած են:

Դատը գիւղի հայերու պաշտպանութեան համար Մարաշախտ Փուատ փաշայի ինչ ինչ խիստ միջոցներու զիմած ըլլալու իրականութիւնը արար աշխարհ գիտէ: Թէեւ Մէնտելշթամ իր գործին մէջ Փուատ փաշայի ենթարկուած փորձանքին պատճառը հայոց հանդէպ ցոյց տուած պաշտպանութեան կը վերագրուի որ ճիշտ չէ:

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

Տ փ
2
—

BAIKAR

ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV, No. 188 (21,073) Friday, October 15, 1976

54րդ Տարի, Թիւ 188 (21,073) Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 15, 1976

ԲԱԿԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամէն տեղի համար \$30.00

ՎԵՑԱՄԱՅԻՆ 16.00

3,000,000,000 փեսօ հաւաքուած Պուէնոս Այրէսի մէջ Հ.Բ.Ը. Միութեան տան համար

Պուէնոս Այրէսի (Արժանթին) մէջ լոյս տեսնող «Սար-տարապատ» պարբերաբերթի Հոկտեմբեր 2, 1976ի թուին մէջ, «Ազգապահողաման հետամուտ» խորագրին ներքեւ խորունկ գոհանակութեամբ կը կարդանք հետեւեալ գօտե-պընդիչ լուրը. —

Հ.Բ.Ը. Միութիւնը գաղութիս տրամադրութեան տակ պիտի դնէ կրթական, մշակութային, ընկերային եւ մարզական բազմամաս արդիական շէնք մը, որուն իրակա-նացման համար արդէն իսկ գոյացած է երեք պիլիոն փեսոյի — այսինքն՝ հարիւր քսան հազար տոլարի — սկզբ-բընական պատկանելի գումարը:

Երբ բոլորիս յիշողութեան մէջ տակաւին թարմ է տեղւոյս Հ.Բ.Ը. Միութեան անցեալ տարուան նորակառոյց դպրոցական շէնքին բացումը, մամլոյ ասուլիսի մը ընթաց-քին, Միութեան աշխատունակ վարչութիւնը կ'աւետէ ծրա-գիրը շինութեան այս հսկայական շէնքին, որուն իրակա-

Պուլկարիոյ անկախութիւնը ապահովելէ յետոյ, մեր ներքին գործերուն միջամտութեան միջոց մը ստեղծելու նպատակաւ Այս Սթեֆանոյի գաշնագրին մէջ մասնաշատուկ յօդուած մը աւելցուցած էր ի նպաստ հայերու:

Նոյն յօդուածը ուրիշ ձեւով Պերլինի Դաշնագրի մաս կազմեց:

Ահա այդ շրջանէն սկսեալ, հայու հետ թուրք եւ քիւրտի միջեւ բուռն հակառակութեան զգացումը առթընցաւ:

Ամենափոքր գիւղերէն մինչեւ մեծ քաղաքները, հայ յեղափոխական գաղտնի կազմակերպութիւններ մարմին առին:

Այս գաղտնի կազմակերպութիւնները շարունակաբար կը թունաւորէին հայերը, թուրք եւ քիւրտերուն դէմ, եւ Արեւելեան Անատոլիոյ վեց նահանգներէն կազմուած առանձնաշընորհեալ հայ նահանգի կազմուեան համար անդադար աշխատանքի լծուեցան:

Բնականաբար հայերուն այս յիւսիսական ձեռնարկները, ոչ թուրք, ոչ քիւրտ, ոչ ալ կառավարութեան աչքէն չէր վրիպած:

Նկատի ունենալով, մաս մը լրբացած հայերու կողմէ ծնունդ առած ըմբոստական արարքները, ռուս կառավարութեան ճնշման տակ եւրոպական պետութիւններ 1880 թուականին ծանուցագիր մը տուած էին պետութեան՝ հայկական բարենորոգումներու առնչութեամբ:

Այդ օրերուն պուլկարներն ալ, Արեւելեան Ռումէլին իրենց միացրնելու ձեռնարկած էին:

Ռուսերը, հայկական խնդիրը առաջ քշած էին միշտ, երբ պետութիւնը արտաքին եւ ներքին կարեւոր խնդիրներով զրազած կ'ըլլար:

Մօտաւորապէս 2 տարիներու շրջանին, շատ մը քիւրտեր եւ թուրքեր սպաննուած էին հայերու կողմէ:

Երկու կողմերն ալ մրցումի ելած էին զիրար ջարդելու:

Բայց հայերուն ամէն կողմ փորձամասնութեան մէջ գտնուիլը թուրքերուն յաղթանակը ապահոված էր:

Եթէ հայերը թիւով աւելի գերազանց ըլլային, թուրքերու կողմէ սպաննուած հայերէն աւելի թուրքեր պիտի սպաննուէին:

Մորէայի յունական անիշխանութեան շրջանին յոյներու կողմէ սպաննուած թուրքերը ամենացատուն օրինակը կը կազմեն:

Բայց խեղճերը թուրք եւ միւսլիման ըլլալուն համար եղբերեգակ Լորտ Պայրըններ եւ Վիքթոր Հիւկոններ չէին ունեցած:

Պետական վարչութեան մէջ յեղափոխական դէպքերը՝ ժողովուրդի միջոցաւ խաղաղեցնումը, նամանականդ կոտորածներու սարքումէն պժգանք կ'զգամ, որովհետեւ այս ձեւ վարչական դրութիւն, երկրի համար բացի վնասէն ազգին մաքուր պատմութիւնը արտաւորելու կը ծառայէ:

Այս զգացումը այնքան շեշտուած էր թուրք հայրենասէրներու ծնունդը եղող «Երիտասարդ թուրքեր»ու մօտ որ 1894-96 հայկական ջարդերը ընդունուած էր Սուլթան Ապտիւլ Համիտի քաղաքական յանցանքը եւ բոնապետական ռէժիմը տեւականացրնելու միջոց:

Այդ շրջանին Եւրոպա գտնուող Ահմէտ Րիզա Պէյ եւ ընկերները այս տեսանկիւնէն դատելով թեւ եւ թիկունք եղած էին հայ յեղափոխականներուն:

նացումովը գաղութն պիտի օժտուի կրթական, ընկերային, մշակութային եւ մարզական այնպիսի կեդրոնով մը, որ ո'չ միայն պիտի նպաստէ ազգապահպանման մեծ առաջադրանքին, այլ նաեւ, վստահաբար, պիտի ըլլայ պատուաբեր գործը ամբողջ արժանթինահայութեան անխտիր:

Տեղեկացուեցաւ նաեւ ներկաներուն, որ Տէր եւ Տիկին Հայկ էմիրեաններուն բնակարանին մէջ, ուր ներկայ գտնուած են որոշ թիւով ազգայիններ, սկիզբը դրուած է հանգանակութեան արշաւին, տեղւոյն վրայ գոյացնելով՝ վերոյիշեալ պատկառելի գումարը:

Քաջ գիտենք նաեւ, որ երբ Հ.Բ.Ը.Միութիւնը կը ծրագրէ կատարումը ազգային մեծ առաջադրանքի մը, անպայման ան կը պսակուի յաջողութեամբ:

Թուրքերու հանդէպ բարեացակամութիւն քարոզելու, երբ մենք, զինք պատուողներս՝ կուսակցական հայեր թէ համակիրներ, բարեացակամութեամբ մօտեցած էինք իր տփգունած հայութեան, գնահատելով այն նուաճումները, զորս ինք արձանագրած էր ամերիկեան իրականութեան մէջ:

Ահա հո'ս է որ սխալ ճամբու մէջ ենք. եւ կ'ուզենք մեր մատը անմիջապէս դնել կոտտացող վէրքին վրայ: Հայ արտասահմանը, ճիշդ է, ունի իր տկարութիւնները: Այսուհանդերձ, այդ տկարութիւններէն մեկնելով, պէտք է կարծել թէ՛ ան չունի, չէ ունեցած իր ղեկավարները: Ճիշդ է նաեւ որ՝ ղեկավար չ'ըլլար ով որ ուզէ, ով որ պատուի արժանանայ. այլ ղեկավար կ'ըլլայ այն որ ինքզինք հայ կը զգայ, հայերէն կը խօսի եւ հայ իրականութեան կը ծառայէ. օտարին արտը հերկողը հայուն ղեկավար չ'ըլլար. օտարին արտը կրնայ լաւ հերկել եւ մենք՝ հայերս միշտ ալ կրնանք յարգանք ընծայել իրեն՝ օտարին արտը լաւ հերկած ըլլալուն համար, բայց մեր ընծայած պատիւը իրեն յաւակնութիւն չի տար — տալու չէ — հայուն արտն ալ հերկելու:

... Հայուն արտը հայր ի'նք կը հերկէ:

ՎԵԹԵՐԱՆ ԸՆԿԵՐ ՎԱՀԱՆ ԽՏՐԵԱՆ ՄԱՀԱՅԱԾ

Հիներէն հատ մըն ալ գնաց անվերադարձ: Ամերիկահայ Լէզէոնի նուիրեալ ոյժերէն ընկեր Վահան Խտրեան իր աչքերը փակեց առջի օր: Պիտի անդրադառնանք իր կեանքին ու գործին: Կը ցաւակցինք իր վշտահար գաստը ու փեսին՝ Տէր եւ Տիկին Միքայէլ եւ Բող Մամիշեանին եւ բոլոր սգաւոր պարագաներուն:

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնի թարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Թուրք յեղափոխականներուն այս անաչառ եւ անկողմնակալ հակումը եւ յօժարութիւնը տեսնող հայ յեղափոխականներէն պատուաւոր խումբ մը սկսաւ աւելի յստակ ըմբռնել կացութիւնը:

Ռուսերը, մէկ կողմէն հայոց անկախութեան տիրացման համար վերջին ծայր աշխատանք ի գործ կը դնէին, միւս կողմէ կովկասահայերը բռնապետական ռէժիմի տակ կը պահէին:

Ռուսիոյ այս երկերեսանի քաղաքականութիւնը, լրջօրէն մտածել կուտար պարկեշտ հայ յեղափոխականները:

Արդարեւ թուրք յեղափոխական կոմիտէները, օսմանեան ազգերուն, առաւելագոյն բարօրութիւն ապահովելու նպատակը, հայ կոմիտէներէն ամենապատուաւոր դաշնակցութեան կողմէ բարեացակամութեամբ նկատի առնուած էր:

1907ին Փարիզ թուրքի ժողովին մասնակցող դաշնակցականները, գրեթէ նոյն տեսակէտը իւրացուցած եւ իթթիհատ Թերագզըի հետ գործակցութիւն խոստացած էին:

1908 Օգոստոսին Պոլիս դաշնակցութեան ղեկավարներէն Մալումեան էֆէնտի (Ակնուլի) ռուս վտանգին ենթակայ ռուսահայոց մասին քանիցըս արտայայտուած էր ինծի:

Բայց հայ յեղափոխական կոմիտէ-

ընել սակեղոնիոյ անկախութեան գաղափարին:

Այս բանակցութեան ընթացքին, Թալաթ Պէյի եւ իմ քաջածնեւր միայն Աստուած եւ մենք գիտենք:

1908ին իթթիհատ Թերագզըն ժամանակի մը համար իր կեդրոնը Կ. Պոլիս փոխադրած էր:

Այդ շրջանին մէկ կողմէ Փրէնս Սապահէտտինի, միւս կողմէ հայերուն հետ բանակցութեանց մտած էինք Օսմանեան միութեան տեսակէտին իրականացման գաղափարին շուրջ:

Մեր կողմէ ես, Թալաթ պէյ եւ Պէհէտտին Շաքիր, Փրէնս Սապահէտտինի կողմէ Տոքթ. Նիհատ Շաքիր, իսկ հայերուն կողմէ Մալումեան եւ Շահրիկեան էֆէնտիներ բանակցութեանց մտած էին:

Ապակեդրոնացման վարչական դրութենէն, Օսմանեան պետութեան համար յառաջ գալիք վտանգները մէկիկ մէկիկ բացատրած էինք:

Փրէնս Սապահէտտին եւ Դաշնակցութիւն գրեթէ նոյն տեսակէտը իւրացուցած էին եւ անոնց պատասխանները նոյնանման մտքով:

Ձարմանալի է որ Տոքթ. Նիհատ Րէշատ, հայ կոմիտէներուն պահանջած առանձնաշնորհումներէն աւելի ընդարձակ առանձնաշնորհումներու կողմնակից կը գտնուէր եւ ասոնց ծնունդ տալիք վտանգները բնաւ չէր ունէ:

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

Ժ. Գ.

3

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV, No. 189 (21,074 Saturday, October 16, 1976

54րդ Տարի, Թիւ 189 (21,074) Շաբաթ, Հոկտեմբեր 16, 1976

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամէն տեղի համար..... **630.00**

ՎԵՑԱՄՍԵԼՑ..... **16.00**

Կարաւանները այստեղէն կ'անցնին

ՊԱՏԿԵՐ ԵՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ԱՌԱՆՑ ՓՈՂԻ ԵՒ ԹՄԲՈՒԿԻ

Գրեց Օ. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

Լեռնալիբանանի դերբուկ ճամբաներէն ետք, երբ բազմահազար ինքնաշարժերու կարաւանը կը սկսի Պեքաային հայող զառիթափէն իջնել, կը պայթի իրենցմէ քանի մը կառք առաջ գտնուող Մերսեսէս 280ին անիւր: Իրենք ալ, քանի մը ինքնաշարժ, կը կենան օգնելու ծանօթ ազգայինին: Փորձանաւոր հողաչերտը անցած էին: Ու մինչ այդ մարդիկը կը լուծէին պայթած անիւր փոխելու, կիները կը զբաղին երեխաներով, թերմոսներէն սուրճ բաժնելով:

Շուրջը տափարակ լեռնադաշտ մըն էր: Մանուկները կրնային ապահով կերպով զբօսնուլ. կը խորհէին թէ մղձաւանջային օրերը ալ ետեւ մնացեր են, թէ հասեր են ազատ գօտի:

Բոլորը կը ցնցուին: Մանուկները կը փակին իրենց մօր փէշերուն: Խումբ մը զինեալներ, աչք ու պինչ գոցած, կը պաշարեն զիրենք: Ուրկէ՞ եկան: Գետնէ՞ն բուսան: Իրենցմէ ոեւէ մէկը չկրցաւ բացատրութիւն տալ հետազային ալ:

Պաշարողները նախ մանրամասն կը խուզարկեն այդ մարդոց վրան գլուխը. ապա՝ ինքնաշարժներուն սնտուկները, նստատեղիներուն տակն ու վրան, իբր թէ զէնք կը փնտռէին: Այսքանը հասկնակի էր: Բազմաթիւ անգամներ լսած էին անակնկալ այս քնուկներուն մասին:

Բայց բոլորն ալ կը սարսռան, երբ կը հրահանգուի որ այդ մարդիկը, մանչերն ալ միասին, շարուին ճամբու եզրին, իրարմէ մէկական քայլ հեռանալու հրահանգէն:

ներէն Հնչակեան եւ Վերակազմ--ալ Հնչակեանները բնաւ չէին մօտենար թուրք կոմիտէներուն: Ընդհակառակը, ռուսերուն ծախուած այս կոմիտէները Հայաստանի կազմութեան ծրագիրը իբր նպատակակէտ ընդունած էին:

Մէկ կողմէ այս կոմիտէներուն պատուիրակները միւս կողմէ ռուս հիւպատոսներու բաշխած դրամներով եկեղեցական կազմակերպութիւնն ալ քարոզչութեան մեծ աշխատանք կը տանէր եւ իրենց քարոզներով, Ռուս Զարին պաշտպանութիւնը նախընտրելի է իսլամ խալիֆայի պաշտպանութենէն կ'ըսէին:

Արդարեւ 1908ի յեղափոխութիւնը՝ հայ եւ թուրք յեղափոխանները այս կացութեան առջեւ գտաւ:

Սեւանիկի մէջ գումարուած Իթթիհատ Թերազգը գաղտնի ժողովին, իբր քաղաքական ներքին ծրագիր, որոշած էր Միտհատ փաշայի սահմանադրական օրէնքի գործադրութիւնը:

Սահմանադրութեան յայտարարութեան վաղորդայնին, Իթթիհատ Թերազգը կեդրոնը փափաքեցաւ, երկրի մէջ գործող քաղաքական յեղափոխական միութիւնները Օսմանեան Միութեան անունի տակ միացնել:

Առ այդ, առաջին անգամ Պուլկար յեղափոխական կազմակերպութեանց հետ շփման մէջ մտանք:

Ամենէն առաջ նշանաւոր Սանդանսի եւ ընկերներուն հետ բանակցութեան մտանք:

Մինչ մենք Օսմանցիութեան հիմնական սկզբունքներէն կը խօսէինք, Պուլկար յեղափոխականները, հիւլէի չափ զոհողութիւն չէին ուզեր

Վերջապէս, Մալումեան էֆէնտի յանուն Դաշնակցութեան հետեւեալ առաջարկը ներկայացուց:

«Իթթիհատ Թերազգը ձէմիէթի եւ դաշնակցութիւնը կը գործակցին Օսմանեան կայսրութեան սահմանադրական վարչակարգը վտանգուելու պարագային», եւ սակայն իրենց հիմնական ծրագիրները ապահովելու մէջ երկու կողմերն ալ իրենց գործունէութեան ազատութիւնը կողմնակից կը գտնուէր եւ ասոնցմէ յառաջ գալիք վտանգները բնաւ չէին ընդուներ:

Վերջապէս, Մալումեան էֆէնտի յանուն Դաշնակցութեան հետեւեալ բանաձեւ--առաջարկը ներկայացուց.

«Իթթիհատ Թերազգը ձէմիէթի եւ Դաշնակցութիւնը պիտի գործակցին Օսմանեան կայսրութեան սահմանադրական վարչակարգը վտանգուելու պարագային, սակայն հիմնական ծրագիրներու գործադրութեան մէջ երկու կողմերն ալ հրապարակաւ գործելու ազատութիւնը կը վայելեն»:

Այսինքն՝ Դաշնակցութիւնը յեղափոխական կազմակերպչական գաղտնի գործունէութիւնը ազատօրէն պիտի շարունակէ իբր քաղաքական միութիւն:

Բնականաբար, ճարահատ ընդունեցինք այս առաջարկը:

Ի մի բան, հակառակ երեք--չորս ամիսներու ապարդիւն բանակցութեանց, անկարելի եղաւ ոչ մէկ ազգի քաղաքա--յեղափոխական կոմիտէները ունենալ «Իթթիհատ Թերազգը»ի մէջ, որովհետեւ անոնց նպատակի եւ մեր նպատակի միջեւ տարբերութիւն գոյացած էր:

(Շար.-3)

ծրագիրը: Սպանդ: Ճգնաժամային այս րոպէին, երբ կիները սմբեր էին, լալն ու ճչալը մոռնալու չափ, պառաւ Մարիամ մայրիկ կը նետուի հրոսակապետին ոտքերուն: Իր կոտրած արաբերէնով պաղատեցաւ որ առնեն զոյքերը, դրամն ու զարդեղէնները, ձգեն որ ճամբանին շարունակեն: Ապա ծոցէն հանեց հնամաշ դրամապանակը, վիզէն՝ ոսկիէ խաչը եւ դրաւ գետնին: Մեր մայրենի լեզուով, լացին ընդմէջէն, մեզի ալ թելադրեց ընել նոյնը: Ըլլալու եւ չըլլալու պահն էր: Մարդուն մատի մէկ շարժումէն կախուած էր այր մարդոց մահը եւ մեր նամուսը: Բոլորս ալ հետեւեցանք Մարիամ մայրիկին օրինակին: Սուգ ու չիւան բարձրացնելով ծունկի եկանք, գետին նետելով մեր ապարանջանները, օղբոն ու մանեակները:

Ո՞րքան ատեն ծնրադիր մնացինք անողորմեան այդ յելուզակին առաջ, չեմ յիշեր: Պաշարողներն ալ, քարացած, սպասեցին վախճանական հրահանգին:

...Նախ մեր վարորդը շարժեցաւ, ապա միւս այր մարդիկը, դանդաջուն, ուրուականներու նամն: Մօտեցան կառքերուն, իջեցուցին բոլոր ճամպրուկները, ծրարները, ասդին անդին խցկուած առարկաները: Ապա դարձեալ մանրակրկիտ խուզարկութիւն: Երբ ալ կողոպտելիք բան չմնաց. Բացի մեր հագած թեթեւ հագուստներէն, արտօնեցին որ տանինք մեր թաղուած արժանապատուութիւնն ու զարգանդահար մեր մարմինները»:

Պատմողը նորապսակ հարս մըն էր, բարձրահասակ, գեղանի: Փողոցին

(Շար. Ը տեսնել 7րդ էջ)

հակակուսակցականութեան ջատագով կը հանդիսանայ եւ սխալ ըմբռնուած ներողամտութեան մը գովքը կը հիւսէ՝ թուրքին հանդէպ, կատարած կ'ըլլայ վտանգաւոր դեր մը, որուն դէմ հայ գրողն ու հայ խմբագիրը իրենք զիրենք անգօր պիտի զգային ըստ արժանւոյն պայքարելու, պատճառներու բերումով զորս վերեւ յիշեցինք: Եւ միայն լեզուն չէ՝ պատնէշը որ կը բարձրանայ հայերէն կարդալ, գրել եւ խօսիլ չգիտցող ամերիկացիներին — կամ արժանթինացիներին — հայ երիտասարդին ու երիտասարդուհիին եւ հայ լեզուով արտայայտուողին միջեւ. մշակոյթն է միաժամանակ. զգալու եւ մտածելու, արտայայտուելու եւ դատելու եղանակներն ալ զանոնք կը բաժնեն իրարմէ:

Այս բոլորը ազգապահպանման գիծով ծանրակշիռ հարցեր են, հարցեր կը շօշափեն անտարակոյս. կը յանձնենք զանոնք շահագրգռողներուն անմիջական ուշադրութեան, որպէսզի անոնք՝ յաջորդ քայլն առնելուն՝ գիտակցաբար շարժին եւ անպատեհութեանց տեղի չտան:

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնէ քարգմանց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Անոնք կ'ուզէին որ անկախութեան տիրանալու համար տարուած անցեալի գաղտնի գործունէութիւնը հրապարակաւ եւ ազատօրէն կատարուին, աւելի շատ հասնելու իրենց նպատակին, մինչդեռ մենք կ'առաջարկէինք ... քանի որ Օսմանեան կայսրութիւնը օսմանցի ազգերու համախումբէն գոյացած է, իթթի-հատ Թերազը ձիմիէթին անցեալի յեղափոխական միութիւններով միացած, կազմուէր «ձիմիէթի Օսմանիէ» միութիւնը ի պահպանութիւն սահմանադրական վարչակարգին:

Այս քաղաքա-յեղափոխական կոմիտէները, բնաւ չմօտեցան մեր առաջարկին, որովհետեւ բոլորն ալ իրենց հրահանգները արտասահմանէն կ'ստանային, արտաքուստ համամտութիւն ցոյց տալով մեզի:

Ինչպէս, նախապէս ալ յայտարարած էի, Դաշնակցութիւնը որ այնքան մտահոգուած էր ռուսական լուծի հաւանական վտանգէն եւ նախապէս աւելի համաձայն գտնուած մեր առաջարկին, ան ալ իր կազմակերպութիւնը, նոյնութեամբ անխախտ պահելով: Քաղաքա-յեղափոխական գործունէութիւնը յայտարարած էր չարունակել:

Հնչակեան եւ վերակազմեալ հընչակեանները մինչեւ իսկ բանակցութեան չէին մօտենար, անոնց ղեկավարները Պոլսոյ ռուս ղեկապահա-

ԱՏԱՆԱՅԻ ԴԵՊԺԸ

Մինչ Պոլսոյ մէջ իթթիհատ Թերազը ղեկավարները եւ անոնց կողմնակիցները միանգամ ընդմիշտ բնաջնջելու նպատակաւ յարուցուած 31 Մարտի դէպքին, Ատանայի կուսակալութեան մէջ ալ հայերու եւ թուրքերու միջեւ մեծ կոտորած մը պատահած էր:

1909 Օգոստոսին Ատանայի կուսակալի պաշտօնիս բերմամբ, Օսմանեան Սահմանադրական պատմութեան ցաւազին դէպքերէն՝ այս կոտորածին հոգեբանական պատճառները, չեմ կարծեր որ մէկը ինծի չափ ուսումնասիրած ըլլայ:

Յետ սահմանադրութեան՝ կայսրութեան հասարակ ժողովուրդը այնքան շփացած էր որ հասարակ ժանտարմայէն մինչեւ կուսակալ, իր ազդեցութիւնը կորսնցուցած էր իբր կառավարական պաշտօնատար:

«Ազատութիւն» բառը թէ ժողովուրդի եւ թէ թերթերու կողմէ այնքան սխալ մեկնաբանուած էր, որ, ոեւէ անհատ, առանց դոյզն ակնածութեան, կը կարծէր բերնէն փշածը արտօնուած ըլլալ ըսելու:

Կեդրոնը՝ այս պոռթկումներուն առաջը առնելու համար, մեծագոյն ճիգ եւ աշխատանք ի գործ կը դնէր, որպէսզի անհատը ապօրինի անարգանքի առարկայ չդառնար:

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

1 4

4

BAIKAR

ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LJV, No. 190 (21, 075) Tuesday, October 19, 1976

54րդ Տարի, Թիւ 190 (21,075) Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 19, 1976

ԲԱԿԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամիս տեղի համար \$30.00

ՎԵՅԱՄԱՆՆԵՐ 16.00

ԵՐԹ

ՐԻԿԱՅԵՆ ԴԵՊԻ ԹՈՂԻԿՈՍԻ

Սփական թղթակցութիւն «Պայքար»ի)

Ամերիկահայութեան ծոցէն դէպի
Հայաստան աշխարհ եւ Ս. Էջմիածին
մեկնած վաթսուն ուխտաւորներու
խումբը, առաջնորդութեամբ Միաց-
եալ Նահանգներու Արեւելեան թեմի
Առաջնորդ Գեր. Տ. Թորգոմ Արք.
Մանուկեանի, Հոկտեմբեր 2, Շա-
բաթ օր, առաւօտուն, այցելութեան
գնաց մեր լուսապայծառ Երեւան
մայրաքաղաքէն դէպի Ս. Էջմիածին:
Այս խումբին մէջն էր նաեւ ամերի-
կահայ ծանօթ գրող եւ հեղինակ
Վահէ Հայկ, որ հրաւիրուած էր այս
պատմական անցքերը տեղեկագրելու
հանրութեան: Այս խումբը մեկնե-
ցաւ հայրենիք, հարգադրութեամբ
եւ ջերմ նուիրումով Տէր եւ Տիկին
Կարպիս Պօղոսեան գոյգին:

Այս բազմակերպուած այցը Ամե-
նայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետ
Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա.ի պաշտօ-
նավարութեան քսանամեակին առ-
թիւ էր:

Ուխտաւորներ մեծ շուքով ըն-
դունուեցան Ս. Էջմիածնի վեհարա-
նի շքեղ սրահին մէջ եւ մեր սիրեց-
եալ Հայրապետին աջը առնելէ ետք

տան հետ շփում հաստատած էին:

1908ին Յունուարին, Իթթիհատ Թերազգրի առաջարկին վրայ, Հիւսէյին Հելմի փաշայի դահլիճը, հայերու, քիւրտերու եւ թուրքերու միջեւ յառաջացած հողային վէճերը լուծելու նպատակաւ, քննիչ մարմին մը ղրկելու որոշում տուած էր դէպի Անատոլուի Արեւելեան նահանգները:

Այս քննիչ մարմինը կազմուած էր, ծերակոյտի անդամներէն դատական քննիչ Ղալիպ Պէյէ, ընկերակցութեամբ երկու թուրք եւ երկու հայ անդամներու:

Այս քննիչ մարմնի անդամակցութիւնս խնդրուած էր Դաշնակցութեան կողմէ, որովհետեւ Օգոստոսին իրենց հետ բանակցութեանը ընթացքին, իմ յայտնած արդարացի եւ անաչառ մարդու տեսակէտս, նաեւ Իթթիհատ Թերազգրի կեդրոնի անդամի հանգամանքս նկատի ունեցած էին:

Սիրով ընդունած ըլլալով եղած խնդրանքը Սելանիկէն վերադարցայ Պոլիս: Այսու ամենայնիւ կառավարութեան այս որոշումը, Արեւելեան Անատոլուի երեսփոխաններու բուռն ընդդիմութեան առարկայ դարձած ըլլալով, նաեւ օրուան ներքին գործոց նախարար Ֆէրիտ փաշայի ապիկարութիւնը՝ կառավարութեան որոշումին գործադրութեան մէջ, պատճառ եղաւ որ մինչեւ 31 Մարտի Դէպքը Պոլիս մնամ առանց պաշտօնի:

31 Մարտի դէպքէն յետոյ քննիչ մարմնի առաքումի որոշումը մէկ կողմ ձգուեցաւ, ես ալ 1909 Մայիսին Իսկիւտարի կառավարիչի պաշտօնին կոչուեցայ:

Ատանայի կուսակալութեան մեծամասնութիւնը, թուրքերէ կազմուած է: Ասոնցմէ վերջ կուգան հայերը, «Արապ ուշագ» կոչուող արարները եւ յոյներ:

Այս նահանգին ընդհանուր բնակչութիւնը 550,000 աւելի եղած է: 60 հազար հայեր, 20-25 հազար ուշագ Արապ, 10-15 հազար յոյներ, մնացեալը ամբողջապէս թուրքեր:

Գրեթէ ամբողջութեամբ երկրագործութեամբ աշխատող այս ժողովուրդը՝ դարերով համերաշխ համագործակցութեամբ ապրած էին իրարու հետ:

ԱՏԱՆԱ ՆԱՀԱՆԳԸ

Օսմանցիներէ առաջ, թուրքերէ բնակուած է այս երկրամասը: Այս է պատմութեան անուրանալի եւ անհերքելի ճշմարտութիւնը:

Օսմանցիները, այս երկիրը գրաւած են «Ռամազան Օղուլարը» կոչուող թուրքերէն:

Թէեւ կիլիկիա անունով այս երկրամասին վրայ, ինչպէս իրենքու շրջանին, պատմութիւնը՝ հայ թագաւորութեան գոյութիւնը արձանագրած է, բայց այս երկրամասը այնքան մեծ թիւով բնակուած է թուրքերով որ այդ շրջանին թուրք Տէրպէյիները (ձորապետները) բնաւ հանգիստ չէին ձգած հայերը ինչ որ պատմական ճշմարտութիւն է:

Ներկայիս Ատանա բնակող հայերէն մաս մը 19րդ դարուն Տիգրանակերտ, Սեբաստիա, եւ Նարբերդ գաղթած էին բախտ փնտռելու յոյսով:

Բուն տեղացի հայերը, Հաճըն,

Սիւս, Իսկէնտէրուն, Տէօրթ Եօլ եւ շրջակայ գիւղերու բնակիչներէ բաղկացած են:

Ինչպէս նախապէս յայտարարած էի, հայերը եւ թուրքերը իրարու հանդէպ փոխադարձ վստահութեամբ ապրած են եւ անցեալին մէջ ոեւէ հակառակութիւն չէին ունեցած:

1894-1896ի յեղափոխութեան եւ կոտորածներու շրջանին Ատանայի կուսակալութեան մէջ ոեւէ դէպք չէ պատահած, մինչեւ իսկ այդ դէպքերու իրենց կուսակալութեան մէջ տարածուիլը արգիլելու համար թուրքեր եւ հայեր գործակցած եւ յաջողած են:

Սահմանադրութեան վաղորդանային Ատանայի մէջ կազմուած թուրք

քաղաքական միութեանց կարգին, հայոց մէջ ալ դաշնակ, հնչակ եւ վերակազմեալ կուսակցութեանց մասնաճիւղեր հաստատուած էին, աւելի ճիշդը նախապէս գոյութիւն ունեցող գաղտնի կազմակերպութիւններ հրապարակ իջած էին իրենց գործունէութեան:

Այդ շրջանին հնչակեան կուսակցութեան ղեկավարներէն Մուշեղ անունով երիտասարդ եւ փառասէր եկեղեցական մը առաջնորդական աթոռը գրաւած էր:

Մուշեղ եպիսկոպոս սահմանադրութեան վաղորդային՝ Ատանայի հայութեան կրօնական եւ քաղաքական ղեկավարի դիրքին վրայ ամբարտաւան ելոյթներ ունեցած էր:

հայր սկսեցին, որոնք արդեն
 եպիսկոպոս, ուխտաւորներու կողմէ
 խօսք առնելով, յայտնեց մեր խոր
 երախտագիտութիւնն ու յարգանքը
 Ն.Ս.Օծութեան. նաեւ ջերմ գնահա-
 տանք՝ Վեհափառ Հայրապետին՝
 հայ ժողովուրդին տուած շինարար,
 անցնուէր, հոգեւոր եւ իմացական
 բազմաթիւ ծառայութեանց համար:
 Մաղթեց որ Աստուած երկար եւ
 առողջ կեանք շնորհէ հայոց հօր,
 օրհնէ զինք, հայութիւնը եւ անոր
 յառաջադէմ հայրենիքը եւ սփիւռքի
 համայն հայութիւնը:

Խոր լուծեամբ եւ յուզումով ուն-
 կրնդրուեցան այս խօսքերը եւ ջերմ
 ծափերով գնահատուեցան:

Վեհափառ Հայրապետը հայրական
 սիրով եւ ժպիտով լեցուած յայտնեց
 իր գնահատանքն ու շնորհակալու-
 թիւնը: Տուաւ իր օրհնութիւնները
 թէ՛ հայրենեաց եւ թէ՛ արտասահմանի
 ցրուած բոլոր գաղութներու զաւակ-
 ներուն, մաղթելով անոնց առողջ եւ
 երջանիկ տարիներ: Օրհնեց Հայաս-
 տանի կառավարութեան իմաստուն
 եւ անձնուէր առաջնորդները:

Ներկայ ուխտաւորներ, առաջնոր-
 դութեամբ Տ. Թորգոմ Արքեպիս-
 կոպոսի, համբուրեցին վեհափառին
 սուրբ աջը, ապա՝ հիւրասիրուեցան
 եւ երջանկութեամբ բաժնուեցան,
 այս անմոռանալի ժամը կրկին տես-
 նելու յոյսով Ս. Էջմիածնի կամար-
 ներուն տակ:

Ս. Էջմիածին

«Պայքար»ի նուիրեալ աշխատա-
 կից, յայտնի ամերիկահայ գրա-
 գէտ Վահէ Հայկի շահեկան յօդուա-
 ծաշարքը ստացած ենք. անոր հրա-
 տարակութեան կը սկսինք վաղուան
 մեր թիւով, Ծ. Խ.

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնէ Քարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒԹՈՒՄՃԵԱՆ

Կառավարական պաշտօնէութեան ապիկարութենէն օգտուելով, օր մը վարչական ժողովին մէջ կուսակալին դէմ անբաղաժանարար պողովուրդ մը ժողովը ձգած գացած էր:

Այդ շրջանին բազմաթիւ հայ երիտասարդներ Մուշեղի թեւ եւ թիկունք դարձած, իրենց ժողովներուն մէջ հայոց ազատագրութիւնը՝ թըրքական լուծէն մօտեցած է ըսելու հափ առաջ գացած էին:

Արդար ըլլալու համար պէտք է ըսել որ Մուշեղի Էւ իր համակիրներու այս անխոհեմ արարքներուն, Դաշնակցութեան պատուիրակները չէին մասնակցեր, մինչեւ իսկ եղած այս պողովուրդներուն դէմ դաշնակ կեդրոնին տեղեկացուցած էին:

Մուշեղ Եպիսկոպոս չգոհնալով այս բոլոր եղածներով, իր կողմնակիցները գինելու նպատակաւ, Եւրոպայէն գէնք ներածել սկսած էր:

«Հայերը գինուածեն, 1894ի կոտորածներու նման դէպքերէն չեն վախնար, եթէ հաջու մը մազի թելը վտանգուի տասը թուրք պիտի ոչընչացուի» կ'ըսէր:

Մուշեղին այս անպատկառ յայտարարութիւնները պատճառ եղած էր որ Ատանայի թուրքերը փոխադարձ միջոցներու դիմեն:

Ահա այս վարկեանին Ատանայի կուսակառուական ամենամեծ ա-

ջարդէին թուրքերը եւ Եւրոպական նաւատորմի դր Ատանայի նահանգը գրաւելով Հայաստանի կազմութիւնը պիտի իրականանար:

Թուրքերը՝ հաւատալով այս տարածայնութեանց, շատ մը ազնուական անձնաւորութիւններ, իրենց ընտանիքները ապահով վայրեր զըրկած էին:

1909 Ապրիլին երկու կողմերու յարաբերութիւնները այնպիսի սուր եւ ձգտեալ բնոյթ ստացած էին որ մէկ վարկեանէն միւսը ժողովուրդին մէկը միւսին վրայ յարձակումը անխուսափելի դարձած էր:

Վերջապէս 14 Ապրիլ 1909ին Մուշեղ Եպիսկոպոսի հրամանով, առաջին հայոց յարձակումը պատճառ եղաւ Ատանայի դէպքին: Ատանա, Տարսոն, Համիտիէ, Տէօրթ Եօլ, վերջապէս այն վայրերը ուր հայերը մեծամասնութեամբ բնակութիւն հաստատած էին, սարսափելի կոտորածներու սպանդանոցի վերածուցաւ որոնց մանրամասնութեանց ընթերցումը գարշանք կը պատճառէ մարդուն:

Տէօրթ Եօլի հայերուն՝ էրզինի վրայ քաղիւնին ճիշդ է: Արդարեւ Հայոց նպատակը՝ ձէպէլ Պէրէքէթ գաւառակի թուրքերը ամբողջապէս բնաջնջելու համար կազմակերպուած էր:

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV. No. 191 (21, 076) Wednesday, October 20, 1976

ՅԿրդ Տարի, Թիւ 191 (21,076) Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 20, 1976

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամէն տեղի համար..... 430.00
ՎԵՑԱՄՍԵԱՆ..... 16.00

Վեհափառ Վազգէն Ա.ի զահակալութեան 20 ամեակին եւ Ս. Միլոոնի օրհնութեան առթիւ ՈՒԽՏԱԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ յԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇԽԱՐՀ ԵՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Գրեց ՎԱՀԷ ՀԱՅԿ

Կրօնապատմական մեծ թուական:
Երեւանը կը խայտայ. էջմիածին-
նր կ'երգէ օրհնութիւնը մեր ազգին
եւ հայրենեաց:

Հայոց հոգեւոր գերագոյն պետին՝
Վեհափառ Վազգէն Ա. Կաթողիկո-
սին զահակալութեան քսանամեակն
է եւ սուրբ Միլոոնի օրհնութիւն
կայ:

Ճակ եւ կանաչազարդ տարածութիւն-
ներու վրայ:

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ սուրբ
պատարագը կը բացուի լուսաւոր
թեւերով: Քառաձայն երգչախումբը
հմայիչ կատարելութեամբ կ'երգէ:
Հսկայ սիւներով բարձրացած հայուն
զարաւոր Եկեղեցին լեցուն է աննա-
խընթաց բազմութեամբ: Տակաւին կը

Վեհափառը՝ Բարոզի պահուն: Իր աջին Մոսկուայի եւ համայն Ռուսիոյ պատրիարքը՝ Պիմէն:

Ռեխտաւորներ արտասահմանէն գունդ առ գունդ կը հասնին: Աճապարանք մը կայ ամենուն ալ քայլերուն մէջ, խորապէս ուրախ են եւ երջանիկ:

Սեպտեմբեր 25, Շարաթ օր, Էջ—միածնի Մայր Տաճարին մէջ, հոգեպարար արարողութիւնը կը սկսի եւ կը շարունակուի: Վեհափառ իր հոգեւոր գահին վրայ է. բազմաթիւ եկեղեցականներ բաժին կ'առնեն: Մեծ է տալուորութիւնը եւ յուզիչ: Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զարար օրհնութիւնները կը տարածուին բոլորին վրայ: Կարծես զարերը կը խօսին եւ Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի հոգիները կը շնչեն եւ կը փափաքեն հաւատք, յոյս ու սէր բոլորին: Երգչախումբի շարականները զմայլելի եւ եւ ճիշդ երկինքէն կուգան կարծես:

Կիրակի՝ առաւօտը Ս. Էջմիածնի վրայ կը բռնայ պայծառ երկինք մը Լեւիի քան վախճան հաղար ուխտաւորներ լեցուած են վանքի լայնար-

հասնին հետզհետէ ժամանող ժամուորները, զանգակներու հրաւերին պատասխանելով: Չայնասփիւռի եւ պատկերասփիւռի մեքենաներ գործի վրայ են, հայուն խոնարհ սրբազան երգին աղիքները տանելու համար մօտիկ եւ հեռուոր հարազատներուն: Պահր իրապէս եւ խորապէս յուզիչ է եւ հայ կրօնքին ու պատմութեան հարազատ չունշը կը բերէ բոլորին:

Միւսոնի հակայական եւ գեղակերտ կաթնաձուտ տաճարին խորանին առջեւ, մեծ խորհուրդի մը մէջ ծրարուած կը սպասէ:

Պատարագը հետզհետէ կը հասնի իր վերջաւորութեան համառօտակի եւ ներշնչող քարոզէ մը ետք: Ժողովուրդը բուն բազմութեամբ կը սահի դուրս եւ կը խառնուի ծովածաւայ բազմութեան:

Ս. ՄԻԻՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պորհրդաւոր արարողութիւնը տե-

(Շարք տեսնել շրջ էջ)

կ'արժանանան վարչիս վարդա-
եանի ստեղծագործութիւնները:
Վարդանեան արուեստի վաստա-
կաւոր վարպետներու կողմէ նկա-
րագրուած է որպէս խոստմնալից
նկարիչ մը, որուն արուեստի
գործերը ստեղծագործ ձեւով մը
կը շարունակեն դասական նկար-
չական աւանդոյթը:

Եւ ինչպէս յաղթանակեց Եւրո-
պայի կոփամարտի կրտսերներու
ախոյեանական մրցաշարքին մէջ,
որ տեղի ունեցաւ Իզմիրի մէջ
(Թուրքիա):

Համոզիչ յաղթանակ մը տանե-
լով, ան, իրականութեան մէջ
մրցակցութիւն չունեցաւ ծանր
ֆաշի դասակարգին մէջ:

տասխանատուութիւնը կ'սկսի: Որովհետեւ կառավարութեան մը ապիկարութիւնը անպարտութեան միջոց չի կրնար ըլլալ:

Որովհետեւ երբ Մուշեղին այս անխոհեմ եւ անպատկառ յայտարարութիւնը թուրք ժողովուրդի չարամիտ գրգռութեան պատճառ կը դառնար, կառավարութիւնը պարտէր, Մուշեղ եւ անոր գործակիցները, նաեւ թուրք խռովարարները ձերբակալել եւ անոնց դէմ պատժական միջոցներու դիմէր եւ մինչեւ իսկ պաշարման վիճակ յայտարարելը ամենակտրուկ միջոցառումը պիտի ըլլար:

Ազատութիւն ըսել, անիշխանութիւն ըսել չէ: Կառավարութեան առաջին երեք ամիսներու շրջանին այդպիսի կառավարութիւն մը անգոյ էր:

Դժբախտաբար 1908ի երրորդ աւարտին եւ 1909ի առաջին երեք ամիսներու շրջանին այդպիսի կառավարութիւն մը անգոյ էր:

Այդ շրջանին Ատանայի կուսակալ Ճէվադ Պէյ, պարկեշտ եւ պատուաւոր մարդ, Ատանայի կուսակալի պաշտօնը ի գործ դնելու բարձրութեան վրայ չէր: Զօրաբաժնի հրամանատար Ռէմզի փաշան, հայրենասէր եւ պատուաւոր զինուորականը, ան ալ Ատանայի հրամանատարութեան պաշտօնը կատարելու ի վիճակի չէ եղած:

Իսկ ձէպէլ Պէրէքէթ գաւառակին, Ասաֆ Պէյ անունով շուքէն վախցող անձնաւորութեան մը, ինչպէս կառավարիչ նշանակումը չեմ հասկըցած:

1909ի սկիզբը ամէնուն բերանը չեղտուած տարաձայնութիւն սկսած էր շրջան ընել, ըստ որուն, Ատանայի հայերը ըմբոստանալով պիտի

Ահաւասիկ Ատանայի դէպքին առաջին պատճառը:

Ատանայի երկրորդ դէպքը, առաջին դէպքէն տասնմէկ օր վերջ, խումը մը հայ երիտասարդներու կողմէ զինուորական բանակատեղիի վրայ շղթայադերձուած հրաձգութիւնը, երկրորդ պատճառը եղած է: Երկրորդ ջարդի իմ համոզումս, Ատանայի ջարդին պատասխանատուն, միակ ու միակ "Les Vapres Ciliennes" գործին հեղինակ Մուշեղ Եպ. Կոպոսն է:

Այս անձին պատճառելիք չարիքները, օրուան կառավարիչներուն կողմէ աննկատ ձգուելուն համար, ըստ իս օրուան կառավարութիւնն ալ պատասխանատու է:

Իսկ յետ կոտորածին, կառավարութեան զեկր իրենց ձեռքէն փախցնելով, կոտորածի եւ կողոպուտի դէմ ապիկար եւ ողորմելի կառավարիչներու վիճակը բնաւ ներելի չէ:

Ատանայի դէպքէն 2-3 ամիսներ առաջ, մահմետական եւ թուրք շրջանակները երբ նկատած էին Մուշեղ Եպիսկոպոսի եւ անոր կողմնակիցներուն քարոզութիւնները, խուժանավարական պոռթկումները եւ զինումը, համոզուած էին ընդհանուր ջարդի պատրաստութեան հայոց կողմէ:

Վերոյիշեալ յայտնածս հոգեբանական պատճառները միմիայն իմ համոզումս չէ:

Այդ շրջանին Անգլիական հիւպատոս հազարապետ Տ. Ուէյլի, Ամբրիկացի միսիոնար Մր. Զէմպըրզ, Տարսոն գոլէճի տնօրէն Մր. Քրիստին նոյն համոզումը ունեցած էին եւ Ատանայի կոտորածին բուն պատ

տասխանատուն Մուշեղ Եպիսկոպոս նկատուած էր:

Ատանայի ջարդին 17000 հայեր եւ 1850 միւսլիման սպաննուած էին:

Այս թիւերը ցոյց կուտան որ եթէ Ատանայի հայերը թիւով գերազանց ըլլային թուրքերէն, այս դէպքը հակառակ արդիւնք պիտի տար, եւ

հայերը՝ թուրքերուն ընդհանուր կոտորածի գործ դրած պիտի ըլլային:

Ասոնք առանց իրարմէ զանազանուելու ճիւղաղային անգթութեամբ անմեղ մանուկներ եւ կիներ ջարդելու գազանութիւններ գործած են:

10

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէմէ քարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Երբ Ատանայի կուսակալ նշանակուեցայ, կառավարութիւնը հրամանիս երկու հարիւր հազար ոսկիի վարկ մը բացաւ: Այս գումարին հարիւր հազարը քաղաքի եւ գիւղերու մէջ հրկիզուած հայ եւ թուրք տուններու եւ խանութներու վերաշինութեան յատկացուցի, իսկ մնացեալ հարիւր հազարը հայ վաճառականներու, հողագործներու փոխ տրուեցաւ, վճարելի տասը տարուան չրջանին:

Նախագահութեանս տակ, շինութեանց յանձնախումբ մը կազմեցի: Այս յանձնախումբը կազմուեցաւ Ամբրիկացի Մր. Չեմպըրգի, բազմաթիւ օտարականներու եւ մեծամասնութեամբ հայերու անդամակցութեամբ:

Շնորհիւ ձեռք առնուած միջոցներու, Ատանա ժամանումիս չորս ամսուան ընթացքին կուսակալութեան բոլոր հայ տունները վերաշինուեցան:

Վերջապէս չորս հինգ ամսուան մէջ հայերը իրենց արհեստի եւ առեւտուրի գործերուն սկսան, եւ իրենց միջեւ գոյութիւն առած անցեալի սառնութիւնը առնուազն անհետացաւ:

Մէնտելշթամ իր գործին 205րդ էջին վրայ, ակնարկելով Ատոսիտես կոչուած յոյնի գրութեան, կը պնդէ Ատանայի մէջ միայն 9 միւսիւմաններու կախուած ըլլալու մասին: Հոս կը յայտարարեմ առանց այլեւայլի, թէ Մէնտելշթա՛մ եւ Ատոսիտէս սուտ կը խօսին:

մին կ'ապրէր:

Առաջին, Իտալիոյ հետ պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուէինք:

Երկրորդ, Պուլկարիա, Սերպիա, Յունաստան եւ Մոնթենեկրօ պատերազմի առիթի մը կը սպասէին մեզի դէմ:

Երրորդ, Ալպանիան ըմբոստութեան մէջ էր:

Չորրորդ, Արաբական մամուլը կրակ ու բոց կտրած, արաբական նահանգներու համար բարենորոգումներ կը պահանջէր:

Հինգերորդ, հայոց Պատրիարքը անընդհատ ծանուցագիր կը տեղացրնէր կառավարութեան՝ Հայաստանի բարենորոգումներուն համար:

Վեցերորդ, Չանազ Գալէ, Իզմիր եւ Ալպանիա գտնուող բանակը գրեթէ ըմբոստութեան դրօշ պարզած էր:

Ահա այդ չրջանին երբ Ղազի Մուխթար փաշայի դահլիճը պաշտօնի վրայ կը գտնուէր, Պալքանեան պատերազմը սկսաւ:

Օգուտ քաղելով մեր բանակներուն ենթարկուած ձախողութիւններէն, Մօսթօֆ եւ Ֆրանսական քաղաքականութիւնը սկսան գործել:

Մինչ ֆրանսիացիները՝ Սուրիոյ արարները կը դրդէին բարենորոգումներ պահանջելու, անդին Պուլսոյ ուս ղեսպանը, 26 Նոյ, 1912ին, Ռուսիոյ Արտաքին գործոց նախարարին հեռագրելով Հայաստանի խնդիրը կ'արծարծէր եւ կ'ըսէր

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

ՃԿ
6

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV. No. 192 (21, 077) Thursday, October 21, 1976

ՃԿՐԴ Տարի, Թի. 192 (21, 077) Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 21, 1976

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՐԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամեն տեղի համար..... 430.00

ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ..... 16.00

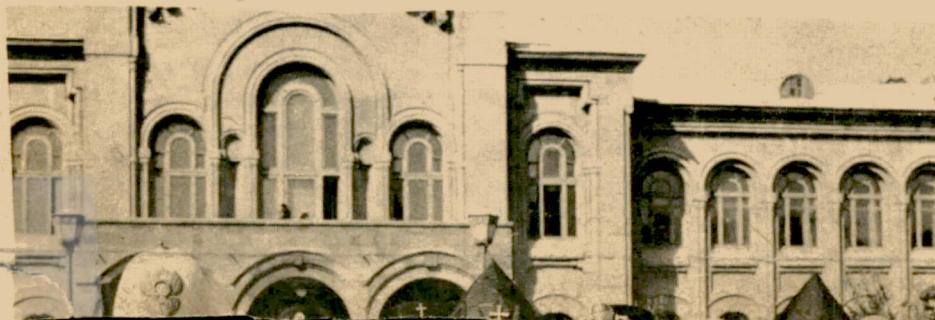
Վեհափառ Վազգէն Ա. ի գահակալութեան 20 ամեակին եւ Ս. Միլոնի օրհնութեան առթիւ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՇԽԱՐՀ ԵՒ Ս. ԷԶՄԻԱԾԻՆ

Գրեց ՎԱՀԷ ՀԱՅԿ

ՅԱԶՈՐԴ ՕՐԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27,
ԿԻՐԱԿԻ

Էջմիածնի վեհաբանին մէջ հրա-
ւիրեալներու յատուկ ընդունելու-
թիւն: Բացուեցա Վեհափառին ա-
ղօթքով եւ Հայաստանի պետական
եղանակով: Երուսաղէմի բանաս-
տեղծ Պատրիարք Սրբազանը Ամեն.

աշխատանքները, այցելութիւնները,
բարեկարգութիւնները, գրչի եւ
գործի թանկագին եւ անթիւ գոր-
ծառնութիւնները, եկեղեցական շի-
նարար աշխատանքը, սիրալիր եւ
տաքուկ յարաբերութիւնները նաեւ
իր վայելած յարգանքն ու սէր՝ Հա-
յաստանի կառավարութեան բոլոր

Ատանա ժամանումէն չորս ամիս վերջ քաղաքին մէջ 30 եւ էրզինի մէջ 17 միւսիւլման կախել տուի, ասոնց հետ միասին հայ մը միայն կախուեցաւ:

Կախուած միւսիւլմաններու մէջ Ատանայի ամենափոքին եւ հարուստ երիտասարդները, նաեւ այդ շրջանի միւսֆթին կը գտնուէին:

Շատ կը ցաւիմ որ Ատանայի դէպքին երկրորդ օրը Մուշեղ Եպիսկոպոս օտար շոգենաւով Աղեքսանդրիա փախած էր:

Պատերազմական ատեանին կողմէ իր բացակայութեան մահուան դատապարտուած էր, բայց եւ այնպէս, եթէ այս անձը ձեռք անցուցած ըլլայի, զինքն ալ Պաղէի միւսֆթին դիմացը կախել կուտայի:

Ատանայի կուսակալութեանս, շրջանին, հայերուն բարօրութիւնը ապահովելու, անոնց կորսուած ինչքերուն վերստացումին համար ի գործ դրած ճիգերը հայերն ալ խոստովանած են ինծի:

Մասնաւորապէս այդ շրջանին Փրանսացի, անգլիացի, ամերիկացի եւ գուիցերիացի օտարականներ ակնատես եղած են կատարուած գործերուն եւ շնորհաւորած են զիս:

Կոտորածի ժամանակ որբացած հայ մանուկներուն ուսուցման համար հաստատուած որբանոցը ցարդ կանգուն է:

Ատանայի կուսակալութենէս վերջ, Պաղտատի պաշտօնէս հրաժարելով 1912 Պոլիս վերադարձայ:

Այդ շրջանին Օսմանեան Կայսրութիւնը, ամենավտանգաւոր պահերէն

«1894-1896ի բարբարոսային կոտորածներէն ի վեր կացութիւնը բնաւ չէ բարւոքած:

Ռուսիոյ, Փրանսայի եւ Անգլիոյ ճնշումին տակ հրատարակուած, 1895-ի Սուլթան Ապտուլ Համիտի բարենորոգման ֆերմանը մոռցուած է:

Հողային հարցը օր ըստ օրէ սկսած է դժուարանալ:

Հողերուն մեծ մասը յափշտակուած կամ յափշտակուելու վրայ է:

Կառավարական պաշտօնեաները այդ յափշտակութիւնները արգիլելու տեղ, կը դրդեն եւ կը պաշտպանեն:

Մեր հիւպատոսները, ատանց բացառութեան, կը տեղեկագրեն հայ կիներու բռնի իսլամացում, հայերու կոտորած, կողոպտու եւ աւագակութիւն փերտերու կողմէ:

Այս յանցապատումներու դէմ պատժական հետապնդում չի կատարուիր:

Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքին կողմէ Արդարադատութեան նախարարութեան եւ Բարձրագոյն Դրան ներկայացուած ծանուցագիրը լիովին կը պատկերացնէ հայ հպատակներու ենթարկուած հարստահարութիւնները:

~~Հայոց~~ այս վիճակը հետզհետէ աւելի կը զօրացնէ դէպի Ռուսիա հակումի պատճառը:

Հայաստան գտնուող բոլոր հիւպատոսները կը հաստատեն հայոց այս հոգեվիճակը:

Հայերը փափաքող են բարենորոգմանց գործադրութեան Ռուսիոյ հակողութեան տակ, մինչեւ իսկ գրաւման մեր կողմէ:

✓
12

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Ա. Վեհափառը: Իր աջին՝ Մոսկուայի եւ համայն Ռուսիոյ պատրիարք՝ Պիմէն, ձախին՝ Երուսաղէմի պատրիարք Ամեն. Տ.

Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան

Տ. Եղիշէ Արքեպիսկոպոսը խօսեցաւ բացման ճառը եւ ծանրացաւ Վեհափառ Կաթողիկոսի քսան տարուան անձնուեր ծառայութեանց վրայ: Գեր. Տ. Կոմիտաս Սրբազան յատկապէս պատրաստուած ճառով մը կարդաց եւ տուաւ հետաքրքրական կենսագրութիւնը հայոց հոգեւոր հօր եւ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մեծ առաջնորդին կեանքէն եւ գործին պատմութիւնը — անոր մանկական օրերէն սկսեալ մինչեւ ներկայ օրերը, ուսանողական շրջանը, համալսարանական տարիները, սիրեցեալ ծնողքը, ուսուցչուհին, խիստ բարեպաշտ մայրը, աշխատաւոր բարերնոյթ հայրը:

Ներկաները խոր ուշադրութեամբ հետեւեցան ամբողջ ճառին եւ քանիցս ջերմ ծափերով գնահատեցին: Սրբազանը տուաւ նաեւ քսան տարիներու կաթողիկոսական կեանքի ընթացքին եղած շինարարութիւնները,

առաջնորդներէն եւ գրական եւ իմացական շրջանակներէն:

Այս խիստ հետաքրքրական եւ բովանդալից գրութիւնը գնահատուեցաւ ջերմ ծափերով: Եղան ուրիշ խօսողներ եւս եւ ձայնակցեցան ու հաստատեցին այդ իրողութիւնները:

ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՄԷՋ,
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28, ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Առաւօտեան, Վեհափառին հետ բազմաթիւ եկեղեցականներ եւ տեղական ու արտասահմանեան հիւրեր զացին Ծիծեռնակաբերդ, մէկուկէս միլիոնը անցնող նահատակներու խորհրդաւոր յիշատակարանը: Արդարեւ, խիստ տպաւորիչ եւ աննման յիշատակն ու հոգին խորհրդանշող: Տասնըերկու բարձրացող թեւերը կը ծոին եւ կը ծածկեն կըմ հովանի կ'ըլլան խորհրդաքող բոցին: Շքեղ ծաղկեփունջ պատրաստուած էր

(Շար.ը տեսնել 2րդ էջ)

Քանի-քանի՝ անգամներ հայ երիտասարդներ ցրուեցան այս տարի, ի սփիւռ աշխարհի: Քանի-քանի՝ նենէթներ պիտի բախտաւորուին, ու քանի-քանի՝ հազար Փիէռներ պիտի անիծեն... Նարեկացին:

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնէ քարգամեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Հայոց Կաթողիկոսը «Արեւելքի բրիտանական Ազգերու Պաշտպան» Ռուսիայէն կը խնդրէ պաշտպանութիւնը թուրքիոյ զփրախա հայերուն:

Պր. Գեաղանք գնահատելով հայոց հարցին հիմնական կարեւորութիւնը, կը փափաքի որ կառավարութիւնը նախաձեռնարկ ըլլայ այս հարցին գործադրութեանը, բարենորոգմանց ուղիով, կանխահաս նկատելով գրաւումի խնդիրը:

Բայց անգամ մը որ այս հոգին վրայ սոք զրուի, պէտք է մտաբերել 1895ի օրէնքին ցաւալի վախճանը, եւ հետեւաբար, բարենորոգմանց հարցին գործադրութիւնը պէտք է ոտս կամ երտպացի պաշտօնէութեան խիստ հակակշիռն տակ դնել»:

Պր. Գեաղանք վերջացնելու համար իր խօսքը, կ'աւելցնէ նաեւ հետեւեալ տողերը:

«Նկատի ունենալով թուրքիոյ չփոխ եւ խառնակ փիճակը, եթէ բարենորոգումներէ սպասուած խաղաղութիւնը չիրականանայ, պէտք է մտի ունենալ այդ շրջաններուն գրաւումը մեր ուժերուն կողմէ»:

1912ի սկզբնաւորութեան, էջմիածնի Կաթողիկոսը, Պօղոս Նուպար Փաշան եւրոպական դահլիճներու մօտ զրկած էր թրքահայոց անկախութիւնը ձեռք բերելու նպատակաւ, ինչ որ այս ալ ոտսական քաղաքականութենէ տարրեր բան մը չէր:

կառավարիչ, հրաւիրուած էի Թաքսիմ եւ այդ առթիւ հայութիւնը պանծացնող սրտաբուխ խօսքեր ըրած էի:

Ռուսիոյ Արտաքին գործոց նախարարութիւնը, իբր հիմն ունենալով 1895ի Օսմանեան Կայսրութեան առաջարկուած բարենորոգումներու ծրագիրը, նոր ծրագրի մը խմբագրութեան առաջարկը յանձնած էր Պոլսոյ Մեծ Պետութեանց Գեաղաններուն:

Անգլիան եւ Ֆրանսան անմիջապէս ընդունեցին այս առաջարկը: Միայն Գերմանիան, Մեծ Պետութեանց պաշտօնատարներէն կազմուելիք այս յանձնախումբին մէջ թուրքիոյ կողմէ նշանակուած պաշտօնատարներու մուտքը առաջարկած էր:

Ռուսիա բնաւ համաձայն չգտնուեցաւ ի վերջոյ, բացակայութեանը շահագրգռեալ Պետութեան (Թուրքիոյ), համաձայնութեամբ Գերմանիոյ, թարգմաններու յանձնախումբ մը կազմուեցաւ Ենի գիւղ, խնդրոյ առարկայ հարցը ուսումնասիրելու համար:

Այս յանձնախումբին կողմէ հարցին ուսումնասիրութենէն առաջ, Պոլսոյ ուսական առաջին թարգման Մէնտելշթամի ձեռամբ բարենորոգումներու ծրագիր մը պատրաստել տրուած էր:

Պետութեան մը ընդարձակ հոգամասին վրայ բնակող փոքրամասնութեան իրաւունքները պաշտպա-

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

5 43
7
—

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV. No.

193 (21, 078) Friday, October 22, 1976

54րդ Տարի, Թի.

193 (21,078) Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 22, 1976

**ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ**

ՏԱՐԵԿԱՆ ամեն տեղի համար..... ~~430.00~~

ՎԵՑԱՄՍԻԼՑ..... 16.00

Հ.Բ.Ը.Միութեան ցկեանս նախագահ Ալեք Մանուկեան՝ խօսած

Հայաստանի մասին ուսեերուն քօ-
ղարկուած քաղաքականութիւնը եւ
Սուրիոյ մասին Ֆրանսացիներուն
ընդգրկած քաղաքականութիւնը որ-
քան իրարու պատշաճեցուած էին:

1913ին Փարիզ, Արարական Հա-
մադումարին անգամներէն պէյրութ-
ցի մահմետական մը Յրանսայի Ար-
տաքին գործոց նախարար Փիշոնին
յստած էր:

«Թէեւ մենք Արաբական Համա-
գումարը Փարիզի մէջ կը գումա-
րենք, բայց մեր նպատակը Օսման-
եան Կայսրութենէն՝ Արաբիոյ նա-
հանգներուն բարենորոգմանց գոր-
ծադրութիւնը խնդրել է միայն:
Մենք բնաւ չենք փափաքիր Յրան-
սական հովանաւորութիւն կամ գրա-
ւում Սուրիոյ Համար»:

Պարոն Փիշոն այս եարկխօսու-
թիւնը դեսպան Պարոն Պոմփարին
հաղորդած է:

Գրեթէ նոյն թուականներուն, 15
Մարտ 1913ին, ուսերն ալ, Պօղոս
Նուպար Փաշայի նոյն խօսքերը,
թիւրեւս նոյն բառերը կը կրկնէին:

Վերջապէս 22 Մայիս 1913ին,
Ռուսիոյ Արտաքին գործոց նախա-
րարութիւնը, հայկական բարենորո-
գութեանց հարցին մասին առաջին
բայր առած էր:

Նոյն թուականներուն՝ Պոլսոյ հա-
յոց ազգային ցոյցերը, երեւակա-
յութեան բոլոր սահմանները անցած
էին:

Հայ գիրերու գիւտի, որ թուակա-
նը չեմ յիշեր, կը տօնէին, շատ մեծ
ցոյցեր ընելով Պոլսոյ մէջ: Մենք
այս ցոյցերը Յորի համբերութեամբ
կը տանէինք եւ անախորժ ղէպե-
րու արգելումի միջոցներ ձեռք կ'առ-
նէիք:

Այդ շրջանին, եւ իբր Պոլսոյ

նկու համար, առանց սկստի ունե-
նալու պետութեան հեղինակութեան
իրաւասութիւնը, առանց ամշնալու
նկայացուած այդպիսի առաջարկին
գնահատութիւնը արդարամիտ մար-
դոց խղճին կը յանձնեմ:

Այս ծրագրին շուրջ բանակցու-
թեան շրջանին գերման պատուիրա-
կը միշտ Օսմանեան Կայսրութեան
իրաւունքները պաշտպանած էր,
մինչ ուս պատուիրակը այդ իրա-
ւունքներու պաշտպանութեան կարե-
ւիւթիւնը կացինահարելու ճիգ կ'ը-
նէր:

Յրանսացի եւ անգլիացի պատուի-
րակներն ալ ուս պատուիրակին
կ'օգնէին: Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ
պատուիրակները գերման պատուի-
րակին տեսակէտին կողմնակից
գտնուած էին:

3 Յուլիս 1913էն մինչեւ 23 Յուլիս
յանձնախումբը բազմաթիւ ժողով-
ներ գումարած էր, ի վերջոյ ցրուած
առանց ռեւէ դրական արդիւնքի յան-
գած ըլլալու:

Վերջապէս Պր. տը Կիրս 6 Աւս-
տմբեր 1913ին, վեց յօդուածներէ
բաղկացած բարենորոգումի ծրագրի
հիմնական կէտերը գերման դեսպան
Ֆոն Վանկենհալմի ընդունիլ տուած
էր:

Մեծ Եպարքոս Սայիտ Հալիմ փա-
շայի դեսպաններու միջեւ սկսուած
բանակցութիւնները շարունակուե-
ցան եւ 8 Փետր. 1914ին վարչապետ
Սայիտ Հալիմ Փաշայի եւ ուս գոր-
ծակատար Կ. Կուլկեւիչի միջեւ կրն-
քուեցաւ հետեւեալ համաձայնա-
գիրը:

1) Երկու օտար քննիչներ պիտի
նշանակուին Արեւելեան Անտառոյուի
երկու մարզերու համար, Պարոն
Ա. . . որպէս գլուխ այն մարզի, որ

14

Շեշտուեցաւ ստիպողականութիւնը նոր քարերարներու եւ մուտքի
նոր միջոցներ գտնելու անհրաժեշտութեան, որպէսզի կարելիութիւն-
ներ ստեղծուին, հասնելու համար գաղթաշխարհի մէջ Միութեան
հետապնդած ազգապահպանման այլազան գործունէութեանց:

Ընդհանուր տնօրէն Մ. Հայկենցի ներկայացուցած 1975 տարե-
շրջանի ընդհանուր տեղեկագիրը եւ տրուած բացատրութիւնները՝
ժողովականներու կողմէ մեծապէս գնահատուեցան:

Շեշտը դրուեցաւ Լիբանանի տագնապին բերմամբ, լիբանանահա-
յութեան կրած վնասներու մասին: Միութիւնը յանձն առաւ մօտիկ

(Ճար.ը տեսնել Տրդ էջ)

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնէ Բարգամնց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

5) Ընդհանուր քննիչները իրաւունք ունին Ն. Մեծ Սուլթանի կառավարութեան առաջարկներ ընելու պետական բարձր պաշտօնեաներ նըշանակելու մասին:

6) Պատճառարանեալ կարճ հեռագրով անոնք անմիջապէս կը տեղեկացնեն պատկան նախարարութեան ամէն մէկ պետական պաշտօնեայի արձակման մասին, իսկ մէկ շաբթուան ընթացքին, նախարարութեան կը յղեն պաշտօնեաներուն ամէն մէկուն թղթածրարը, մանրամասն պատճառարանութեամբ:

7) Կարեւոր դէպքերու պարագային, ընդհանուր քննիչները իրաւունք ունին պաշտօնեան անմիջապէս հեռացնելու դատական տեսչութեան անփոխարինելի պաշտօններէ, պայմանաւ որ դէպքի մասին անմիջապէս տեղեկութիւն տրուի դատական զլխաւոր վարչութեան:

8) Եթէ կուսակալները կատարելու ըլլան այնպիսի գործեր, որոնք կը պահանջեն ժամանակաւորապէս խիստ միջոցներ ձեռք առնել, ընդհանուր քննիչները պարտաւոր են այդ մասին հեռագրական հաղորդագրութիւն ընել ներքին գործոց նախարարութեան, եւ այդ դէպքը անմիջապէս ներկայացնել նախարարաց խորհուրդին:

Վերջինս պարտաւոր է որոշում տալ ոչ ոչ քան ընդհանուր քննիչին հեռագիրը ստացած օրէն չորս օր յետոյ:

14) Խաղաղութեան ժամանակ ամէն մէկ քաղաքացի պարտաւոր է զինուորական ծառայութիւն կատարել իր բնակած շրջանին մէջ: Եւ սակայն Կայսերական կառավարութիւնը Եմէնի, Ասիւրի եւ Նեճտի հեռաւոր մասերուն մէջ ցամաքային զօրքեր զրկելու պարագային, այդ զօրքերու կազմը պիտի լրացնէ Կայսրութեան բոլոր մասերէն, անոնց մէջ ապրող բոլոր ժողովուրդներու համեմատական քանակութեամբ: Բաց աստի, ան ծովային զօրամասերու մէջ կ'ընդունի նորակոչներ՝ Կայսրութեան բոլոր մասերէն:

15) Համիտիէ զօրագունդերը պիտի վերակազմուին որպէս պահեստի հեծեալներ:

16) Անոնց գէնքերը զինամթերանոցներու մէջ պիտի պահուին եւ տրուին միմիայն զօրահաւաքի եւ ռազմափորձերու ժամանակ: Անոնց ենթակայ են այն զօրաբաժիններու հրամանատարներուն, որոնց շրջանին մէջ կը գտնուին:

Խաղաղ ժամանակ՝ գունդերու, վաշտերու եւ ջոկատներու հրամանատարները կ'ընտրուին Օսմանեան բանակի գործող սպաներու մէջէն: Այդ գունդերու զինուորները զինուորական ծառայութիւն կ'ընեն մէկ տարի:

Այդ գունդերուն մէջ մտնել կարենալու համար՝ զինուորները սեփական հաշուով պարտաւոր են ձեռք բերել ձի, լրիւ հանդերձանքով միասին:

Տուեալ շրջանին մէջ ապրող ամէն ոք, առանց ցեղի եւ կրօնի խտրութեան, որ կ'ենթարկուի այս պահանջներուն, կարող է մտնել այդ գունդերուն մէջ: Զօրահաւաքի եւ

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

Ճ. 47,

8

BAIKAR

ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV, No. 194 (21. 079) Saturday, October 23, 1976

54րդ Տարի, Թիւ 194 (21,079) Շաբաթ, Հոկտեմբեր 23, 1976

ԲԱԻԿԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամէն տեղի համար \$30.00

ՎՅԱՍՏԱՆՆԵՐ 16.00

ՎԻՇԱՊԱՆԿԱՐ ՀԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՐԳԵՐ

Գրեց ՔԱՐՈՒԼԻ ԿՈՄՊՈՍ

Առաջին անգամն է որ Նակիթեթե-
նի դղեակ-Թանգարանը, որ կը պատ-
կանի Պուտափէշտի Կիրարկեալ Ար-
ուեստներու Թանգարանին, արեւել-
եան գորգերու սիրահարներուն կը
ցուցադրէ այն ազնուագոյն հայկա-
կան կւ պետները, որոնք Թանգա-
րանի շանութիւնն են:

Լոկ ենթադրաբար կրնանք վճռել
որ այդ կարպետները շինուած են
տասնեօթներորդ դարուն, վասնզի
կրնայ ըլլալ որ շատ աւելի առաջ
արտադրուած են: Այդ գորգերը շին-
ուած են նախնի հայերու կողմէ
հնամենի Հայաստանի մէջ եւ Եւ-
րոպա բերուած են իտալական այն-
պիսի վաճառաչահ քաղաքներու մի-
ջոցով, որպիսին էին Վենետիկ,
Փիզա եւ Ճենովա (կամ Պարսկաս-
տան):

Ծամեծներու եւ քահանայապետներու
կողմէ: Նուրբ փոքր գորգեր կը
գործածուէին զրուելու համար ոտ-
քերու ներքեւ: Հայերը ունէին այս
սովորոյթները արդէն իսկ Մեծն
Տիգրանի ժամանակ (Ք.Ա. առաջին
դար):

Պուկարիոյ Թագաւորը՝ Քրում
813 թուականին գրաւեց Ազրիանու-
պոլիսը (Էտիրնէ) եւ հռնկէ միասին
տարաւ քաղաքին հայ բնակիչները.
իր թալանած առարկաներու ցանկին
վրայ առաջին տեղը կը գրաւէին
թանկագին հայկական գորգեր:
Տասներորդ դարու արաբ ճանապար-
հորդ Իպն Ֆատլան, որ այցելած է
պուկար Իշխանին բանակատեղին
Վուկա գետին վրայ, գրած է թէ
Իշխանին վրանը, որուն մէջ հազար
հոգի եղ սեռմէն, ծածկուած էր

9) Հողային վէճերը պիտի վճռուին ընդհանուր քննիչներու անմիջական հսկողութեան տակ:

10) Ընդհանուր քննիչներու իրաւունքներու եւ պարտականութիւններու վերաբերեալ աւելի մանրամասն հրահանգներ պիտի մշակուին անոնց անուանումէն յետոյ, իրենց հետ խորհրդակցութեամբ:

11) Եթէ 10 տարուան ընթացքին թափուր զստնան ընդհանուր քննիչներու պաշտօնները, Բ. Դուռը յոյս ունի Մեծ Պետութեանց բարեհաճ անվցութիւնը՝ ընդհանուր քննիչներ ընտրելու գործին մէջ:

12) Օրէնքները, հրամանագիրները, եւ կառավարական հաղորդագրութիւնները հրատարակութեան պիտի տրուին իւրաքանչիւր մարզին տեղական լեզուներով:

Վարչութեան մէջ եւ զատարանին, կազմերէն ամէն մէկը իրաւունք պիտի ունենայ օգտուելու իր լեզուէն, եթէ ընդհանուր քննիչը հնարաւոր համարէ այդ:

Դատարանին որոշումները պիտի խմբագրուին թրքերէն, որուն, եթէ հնարաւոր է, պիտի կցուի եւ թարգմանութիւնը՝ կողմերուն լեզուներով:

13) Ամէն մէկ նահանգի ժողովրդական կրթութեան նախահաշուի ցեղային տարրերու բաժինը սահմանուելու է ժողովրդական կրթութեան համար անոնց վճարելիք տուրքին համեմատութեամբ: Կայսերական կառավարութիւնը ոչ մէկ արգելք պիտի չյարուցանէ այն բանին դէմ, որ հաստակիցները մասնակցութիւն ունենան համայնքային զրպրոցներու պահպանութեան գործին մէջ:

Ոստիկանական ծախսերու այդ գումարները ենթակայ են կարգապահական նոյն այն միջոցներուն, ինչ որ կանոնաւոր գործերը:

17) Երկու մարզերուն մէջ գոյութիւն ունեցող տարրեր կրօններու հետեւողներուն ճշգրիտ համեմատութիւնը կ'որոշուի վերջնական մարդահամարով, որ տեղի պիտի ունենայ ընդհանուր քննիչներու հսկողութեան տակ ամենակարճ ժամանակամիջոցին, հնարաւորութեան պարագային մէկ տարիէն ոչ ուշ:

18) Մինչ այդ ընդհանուր խորհուրդներու եւ վանի ու Պիթլիսի նահանգներու կոմիտէներուն անդամները կ'ընտրուին կէս առ կէս մահմետականներէն եւ ոչ մահմետականներէն:

19) Եթէ էրզրումի նահանգին վերջնական մարդահամարը չվերջանայ մէկ տարուան ընթացքին, ընդհանուր խորհուրդի անդամները կ'ընտրուին հասարակութեան նոյն սկզբունքով, ինչ որ է վերոյիշեալ երկու նահանգներուն մէջ:

Սվազի, Պարզբերդի եւ Տիարպեքի շահանգներուն մէջ ընդհանուր խորհուրդներու անդամները կ'ընտրուին այժմ իսկ՝ համեմատական սկզբունքի հիման վրայ: Այդ բանին համար՝ մահմետական ընտրողներուն թիւը կ'որոշուի ընտրական նոյն ցուցակներով, որոնք հիմ ծառայած են վերջին ընտրութիւններուն համար: Իսկ ոչ-մահմետականներուն թիւը կը սահմանուի համաձայն այն ցուցակներուն, որոնք կը ներկայացուին անոնց համայնքներուն կողմէ:

20) Եւ սակայն, եթ զործնական ալիւայլ դժուարութիւններ անկարելի կը դարձնեն այդ ժամանակաւոր ընտրական եղանակը, այդ պարագային, բաշխելու համար տեղերը, երեք նահանգներուն — Սվազ, Պարզբերդ, Տիարպեքի — ընդհանուր խորհուրդներուն մէջ, ընդհանուր քննիչները իրաւունք կ'ունենան ուրիշ համեմատականութիւն ա-

ռաջարկելու, աւելի համապատասխան վերոյիշեալ նահանգներուն ժամանակակից կարիքներուն եւ պահանջներուն:

21) Բոլոր այն նահանգներուն մէջ, ուր ընդհանուր խորհուրդները կ'ընտրուին համեմատականութեան ըսկզբունքներով, փոքրամասնութեանց ներկայացուցչութիւնը կ'ապահովուի կոմիտէներուն մէջ:

22) Վարչական խորհուրդներու անդամները առաջուան նման կ'ըն-

տրուին կէս առ կէս (համեմատութեամբ) մահմետականներէ եւ ոչ-մահմետականներէ:

23) Եթէ ընդհանուր քննիչները անյարմար չգտնեն՝ մահմետական հաստատութեան սկզբունքը կը կիրառուի նաեւ ոստիկանութեան ու ժանտարմարի կազմին համար երկու շրջաններուն մէջ, ինչ չափով որ ազատ տեղեր լրացուին:

... Գապի Կոմիտէին,
յայտնելով ժամանումիս օրն ու ժա-
մը:

Հապա՞ եթէ օդանավայանին մէջ
միայն ինթուրիսթի պաշտօնեայ մը
զիմաւորէր մեզ եւ պանդոկ առաջ-
նորդէր, ինչպէս ըրած էին Մոս-
կուայի մէջ...

Ու սկսայ մտաբերել ինչ որ կրցած
էի ընել սփիւռքի մէջ նախ հայ
մնալու համար եւ յետոյ ալ ազգա-

կանութիւն»ի էջերուն մէջ: «Բոցեր»
հատորին համար: Իր նամակներն ու
այդ յօդուածը ցոյց կուտային որ մեր
գրականութեան ամենէն խանդավառ
գործիչներէն մէկն էր ան եւ եղբայ-
րական զգացումներով տոգորուած
էր բոլոր գրողներուն հանդէպ:

Առաջին գիրկըդխառնում մը՝ եւ
արդէն էութիւնս կը լեցուէր նոր ու
զարմանալի գոհունակութեամբ մը, չ
գոր մարդ կ'ունենայ, երբ երկար

Թէ՛ հնադարական մատենագէտ-
ները եւ թէ՛ հնաբանական պեղում-
ները կը վկայեն թէ կարպետագոր-
ծութեան մէջ ի'նչ բարձր որակի
հասած էին հայերը (Կովկասի մէջ
ծնունդ առած ժողովուրդ մը):

Կարմիր բլուրի պեղումները, Երե-
ւանի մէջ, յայտարերեցին Ք.Ա.
եօթներորդ դարու նրբահիւս բուր-
դէ մանածներ: Յոյն պատմագիր
Հերոդոտոս (Ք.Ա. հինգերորդ դար)
գրած է Կովկասի սքանչելի Բուսային
ներկերուն մասին «որոնցմով զար-
դարապատկերներ կը նկարուին ըզ-
գեստներու վրայ. այդ նկարները
ժամանակի ընթացքին գունաթափ
չեն ըլլար, այլ կը մաշին բուն իսկ
կերպասին հետ, իբրեւ թէ սկիզբէն
անոր մէջ հիւսուած ըլլային»:

Ք.Ա. 714 թուականին, Ասորես-
տանի թագաւորը՝ Սարգոն թալանեց
Մուսասիրի սրբավայրը (Վանոց
լիճի մերձակայքը) եւ հոն գտաւ, ի
միջի այլոց, ծիրանեգոյն հիւսուա-
ծեղէններ:

Հինգերորդ դարու պատմագիր
Մովսէս Խորենացին գրած է սեւերկ
հայթայթող կողիւնին մասին եւ
կարմիր ներկուած կաշեղէններու
մասին. իսկ Ղազար Փարպեցի յիշած
է այն սքանչելի կարմիր ներկանիւ-
թը, որ կը ստացուէր Արարատեան
դաշտին մէջ գտնուող որդերէ:

Հինգերորդ դարու հայ պատմիչ
Փաւստոս Բիւզանդ նկարագրած է
գորգերու գործածութիւնը կամ
անոնցմով շինուած առարկաները:
Աթոռի զարդահիւս բարձիկները
նշան էին բարձր աստիճանի եւ
պաշտօնի եւ պէտք է գործածուէին
միայն թագաւորներու, արքունի մե-

հայկական կարպետներով: Գրաւոր
աղբւրներ կը վկայեն որ հայկական
գորգերը արքայական ընծաներ
նկատուած էին Արեւելքի մէջ

Աշխարհահռչակ ուսումնագէտ Ու.
Պարթուլ իր գիրքերէն մէկուն մէջ
կը յայտնէ թէ՛ 1025 թուականին
Քատիր-Պան, «համայն Թուրքիս-
տանի պետը», ստացաւ արքայական
նուէրներ՝ Ամիր Մահմուտ Ղազնե-
վիտ սուլթանէն եւ էէ այդ նուէրնե-
րուն մէջ կային «հայերու կողմէ
գործուած թանկարժէք կարպետ-
ներ», իսկ 1033 թուականին Մասուտ
Ղազնեվիտը սուլթանը եւս ստացաւ
նոյնպիսի ընծաներ:

Ըստ զուիցերիացի ուսումնագէտ
Ատամ Մեցի կատարած պրպտում-
ներուն, Պաղեստինի խալիֆաներուն
կիները եւ հարճերը կը նստէին
հայկական բարձիկներու եւ գորգե-
րու վրայ, խալիֆայութեան ոսկե-
դարին ընթացքին: Անոնց պալատ-
ներուն պատերը եւ տախտակամա-
ները զարդարուած էին հայկական
գորգերով:

Միջին Դարուն, Իսպահանի
(Պարսկաստան), Հայաստանի, Պու-
խարայի, եւ Փոքր Ասիոյ կարպետ-
ները նկատուած էին լաւագոյննե-
րը: Տարիներ շարունակաբար, ամէն
տարի, հայերը գորգերով տուրք կը
վճարէին խալիֆաներուն, իսկ 911
թուականին իբր ընծայ եօթը կար-
պետ տարին խալիֆայի արքունի-
քին: Այս կարպետներէն մէկը վաթ-
սուն կանգուն երկայնք եւ վաթսուն
կանգուն լայնք ունէր (մէկ կանգու-
նը 370էն 550 միլիմետր է): Հայ
ոստայնակներու խումբ մը այս կար-
պետին վրայ աշխատեւ էր տասը

(Շար. ք տեսնել 7րդ էջ)

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնէ քարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Այդ շրջանին, Տիգրանակերտի եւ Քարաղբերդի նահանգներուն մէջ հայ կարաւաններու վրայ գործուած յարձակումներուն լուրերը տարածուած էին:

Թէեւ արսորի գործը բացարձակապէս քաղաքային պաշտօնէութեան յանձնուած էր, բայց ես նկատի ունենալով իմ բանակին սահմաններէն դուրս հայ կարաւաններու վրայ կատարուած յարձակումները, խիստ հրամաններ արձակած եւ բացարձակապէս արգելած էի ռեւէ յարձակում անոնց վրայ իմ շրջանիս մէջ:

Դարձեալ այդ շրջանին, ստուգած էի Պօղանթը-Հալէպ ճամբուն վրայ տրուած անրաւարար սնունդը եւ անոնց մատնուած խղճալի վիճակը:

Կացութիւնը տեղւոյն վրայ ուսումնասիրելու համար, Հալէպէն Պօղանթը մեկնեցայ: Անմիջապէս հրահանգեցի բանակի մթերանոցներէն հաց տալ հայերուն եւ զինուորական կայաններու բժիշկներուն՝ զարմանել հայ հիւանդները: Մէկ խօսքով, արսորի ամբողջ շրջանին, հայերուն առաւելագոյն օգնութիւնը ընձեռնելու մէջ վայրկեան մը չթերացայ:

Կատարածս այս օգնութիւնը օտար եւ հայ արդարասէր մարդիկ խոստովանած են (տես Տօրթ. Լեփսիւսի յուշերը):

Անատոլոյի հայերուն արտագաղթի աւարտին, Ատանայի եւ Հալէպի հայերուն արսորին ալ ընդդիմացայ, բայց ինծի հրահանգուեալ քաղա-

Հոս հարցումի մը կ'ուզեմ պատասխանել:

— Եթէ երբեք ես, արսորի որոշումը տրուած շրջանին, Արեւելեան Անատոլոյի նահանգներուն մէջ եւ բանակի նահանջի զիճերուն վրայ տեղի ունեցած կացութեան վերահասու ըլլայի, արդէօք արսորի որոշումին համամիտ պիտի գտնուէի:

Առ այժմ այս մասին չեմ կրնար արտայայտուիլ: Ինծի կը թուի թէ երբ ընկերներս ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը յուզող արսորի այսպիսի լուրջ որոշում մը կուտային, անոնք ձեռքի տակ ունեցած պիտի ըլլային լուրջ պատճառներ եւ փառտաթուղթեր:

Եւս վստահ եմ որ մօտ օրէն, երբ անոնց բացատրական հրատարակութիւնները լոյս տեսնեն բոլոր մանրամասնութիւններով, մեր կասկածները եւ մտահոգութիւնները պիտի փարատին:

Միակ հարց մը, որուն ստուգութեան բացարձակ համոզուած եմ, կը յայտարարեմ թէ հայերը՝ Կովկասի բանակներուն նահանջի զիճերը վրտանգելու եւ բանակին ամբողջական փճացումը յառաջացնող ձեռնարկներէն ձեռնաթափ չէին եղած, այնպէս որ, Օսմանեան հայրենիքը վրտանգելով եւ Անատոլուն ոռոսական զրաւման աղէտին ենթարկուելու փոխարէն, մեր ընկերները որորշած պէտք է ըլլան հայերը փոխադրել այն շրջանները, ուր բանակին վնաս հասցնելու անկարելիութեան առջեւ

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

3 4
10

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV, No. 196 (21, 081) Wednesday, October 27, 1976

54րդ Տարի, Թիւ. 196 (21,081) Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 27, 1976:

**ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՐԹԵԱՆ
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ**

ՏԱՐԵԿԱՆ մաՒԸ տեղի համար..... 430.00

ՎԵՑԱՄՍԵՒԼՑ..... 16.00

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԻ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՎԵՊԻ ՄԸ ՄԷՋ

հեղինակ՝ ԱՆԵԼ (ԿԱՐՕ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Գրախօսեց ՍԱՀԱԿ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆ

«Որդի մարդոյ» գիրքին հեղինակը վէպ չէ կոչած իր հատորը: Կողքը կը պարունակէ միայն այդ խորագիրը՝ «Որդի մարդոյ» եւ գրողին անունը՝ Անել: Նաեւ տպագրութեան վայրը (Երուսաղէմ) եւ թուականը՝ 1975:

Հեղինակը այժմ կ'ապրի Միացեալ Նահանգներ եւ իր բուն անունն է Տորթ. Կարօ Կարապետեան, ոնչպէս կը տեղեկանանք հատորի վերջին էջէն: Ուր կը նկատենք նաեւ որ 1945 եւ 1955 տարիներուն լոյս բնծալած է երեք քերթողագիրքեր: «Որդի մարդոյ» հատորը, ուրեմն, իր անգրանիկ արձակ երկն է, եւ անտարակոյս՝ տարիներուն աշխատանքի արգասիքը, նկատի ունենալով անոր 360 մեծագիր էջերը: Իսկ Երուսաղէմի Արքեպիսկոպոսի տպարանը այն բնական վայրն է, ուրկէ գիրքը

թիւնն ունին անոր: Եւ «Որդի մարդոյ» հատորը վկայութիւն մըն է այն կեանքին մասին, որ Երուսաղէմի հայութեան կեանքն է, ներկայացուցած՝ անձնական եւ ընտանեկան ստորեայ գէպերու քողին ետեւէն:

Անել ժլատ է թուականներու նկատմամբ, նոյնիսկ բնաւ չի յիշատակեր որեւէ տարեթիւ. սակայն կը կոտորէ որ իր նկարագրած տասնեօթ տարիները կը գտնուին երկու աշխարհամարտերուն միջեւ եւ վերջին էջը հաւանաբար կը պատկանի 1939ին: Այս մասին մատնանշում մը կ'ընէ երբ կը յիշէ հիմնադրումը Երուսաղէմի Հայ Մշակութային Միութեան, որ ծնունդ առած է, ինչպէս գիտենք, 1939ին: Գիրքի վերջին բաժինին մէջ կը կարդանք (էջ 348) .

քային պաշտօնէութեան գործերուն միջամուխ չըլլալ, եւ միայն անոնց օգնութեան հասնիլ: Սաշափը աւելցընեմ, որ թէ եւ Հալէպի եւ Ատանայի հայերուն աքսորը չկրցայ արգելել տալ, բայց կեդրոնական կառավարութեան ղիմելով այս հայերը Միջագետք աքսորել չտուի: Համոզուած ըլլալով անոնց ենթարկուելիք խղճալի վիճակին, յաջողեցայ անոնցմէ մօտաւորապէս 150.000 հոգի տեղաւորել Սուրիա եւ Լիբանան:

Անոնց որբերուն, որբեւայրինբրուն եւ այլ մարդոց ընձեռնած օգնութիւնս չեմ ուզեր մանրամասնել: Ինծի կը թուի թէ միայն մարդասիրական զգացումներէ մղուած օգնութեան մանրամասնութիւնը պիտի վնասէ անոր բարոյական արժէքին:

Հակառակ բոլորին ընձեռնած այս օգնութեանս, քաղաքական թշնամիներս հայկական ղեպերու բարոյական պատասխանատու նկատած էին, եւ Զինուազարի վաղորդայնին Կ. Պոլիս կազմուած «ծաղրանկար» կառավարութիւնը զիս ալ մահուան դատապարտած էր իբր պատասխանատու մեղսակից հայկական աքսորի եւ ջարդի:

Տուած քացատրութիւններուս լոյսին տակ, հանրային կարծիքը կրնայ պնաստել որ հայկական ջարդին եւ աքսորին հիւլէի չափ մասնակից չեմ եղած, ոչ ալ աքսորի որոշումը արրուած ժամանակ խնդրոյ առարկայ խորհրդակցութեանց մաս ու բաժին ունեցած եմ:

Ընդհակառակը, ջարդի գործը արգիլած եւ առաւելագոյն օգնութիւնը ընձեռնած եմ աքսորեալներուն:

գտնուրս:

Ինչ կը վերաբերի աքսորի շրջանին տեղի ունեցած ցաւալի ղէպերուն, ինչպէս որ վերը ըսած եմ, անոնք 75 տարիներէ ի վեր թուրք, քիւրտ եւ հայ տարբերու միջեւ կուտակուած թշնամական զգացումներու պոռթկումէն ծնունդ առած են: Դարերէ ի վեր բարեկամաբար ապրող այս երեք ազգերը մէկը միւսին դէմ թշնամի դարձնող Մոսքօֆին քաղաքականութեան Աստուած «պելան» տայ:

1915ին, աքսորի շրջանին կատարուած եղեռնագործութիւնները յիշուի քստմենի են: Բայց հայերուն կողմէ ալ թուրքերուն եւ քիւրտերուն վրայ ի գործ դրուած ոճիրները ասոնցմէ վար չէին մնար:

Ինչ որ ալ ըլլան այս ոճիրներուն զրդապատճառները, պէտք է որ արգիլուէին:

Պատութիւնը իբր ամէնէն արագ եւ գործնական միջոց ընդունած էր աքսորի որոշումը, պաշտպանելու համար թուրք եւ քիւրտ ժողովուրդները հայկական ոճիրներու դէմ:

Արդէօք այս ոճիրները արգիլելու ուրիշ ճար չկա՞ր: Աքսորի ճամբաներուն վրայ գաղթականները կարելի չէ՞ր յարձակումներու դէմ պաշտպանել:

Ամէն պարագայի, ես կը հաստատեմ որ իմ բանակի շրջանին մէջ, բացի բացառիկ քանի մը մանր ղէպերէն, հայ գաղթականները ոեւէ յարձակման չեն ենթարկուած:

դրամը թոյս աշխարհ գալ, գասագր-
անիկա պատմութիւնն է Ս. Քաղաքին
մէջ սպորում կեանքի մը՝ մինչեւ
տասնեօթը տարեկան հասակը:

Մենք գայն կոչեցինք վէպ, որով-
հետեւ հակառակ իր ինքնակենսա-
գրական խարիսխին, անոր մէջ ըն-
դելուզում կը գտնենք իրականը եւ
վիպայինը:

Փրուսթի կամ Ժետի այն երկերուն
նման, ուր ոգեկոչուած է յուշ դար-
ձած անցեալը մանկութեան եւ պա-
տանութեան — ու նաեւ Ստեփան
Զօրեանի «Մի կեանքի պատմութիւն»
կամ Աւետիս Ահարոնեանի «Իմ գիր-
քը» գործերուն նման — Անելի այս
հատորը ճիգ մըն է անցեալի մշու-
չին մէջէն որսալու կեանքի այն
ճշմարտագոյն շրջանը, որ մարդու
սոսքին տասնեօթը տարիներին եւն
երկիր մոլորակին վրայ:

Մեր դարու մէկ հայկական երե-
ւոյթն է այն, որ զուտ հայեցի
համայնքներ ծնունդ առին եւ բար-
դաւաճեցան աւանդական Հայաս-
տանի սահմաններէն դուրս, Միջին
Արեւելքի ա'յն երկիրներուն մէջ,
ուր սպանդէն հալածական հայու-
թիւնը հիւրընկալ գիրկ մը գտաւ:
Այդ համայնքներէն իւրաքանչիւրը,
նոր սերունդի աչքին, կը ներկայա-
նար իւր իւրօրինակ Հայաստան մը,
ուր հայ մանուկը միայն հայերէն կը
խօսէր, տունի մէջ, զպրօցի մէջ,
ազգականներու եւ բարեկամներու
տանը մէջ ալ: Այդ մասնայատուկ
միջավայրին մէջ, կեանքը ունի
զապօթօթայային ինքնատուրութիւն
մը, զոր կրնան չափել միմիայն
անոնք որ անձնական փորձառու-

երուստղմի Հայ Մշակութային
Միութեան: Հիմնադիր ղեկավար-
ներն են Յակոբ Օշական եւ Շահան
Պէրպէրեան: ...Չեմ հանդիպած,
նոյնիսկ համալսարաններու իմ
ճանչցած կարողագոյն դասախօսնե-
րուս մօտ, Պարոն Շահանի պէս
յստակ, վերլուծական եւ համադրա-
կան կարողութիւններով օժտուած
ուսուցիչի մը: ...Ուրիշ է Օշականը,
որ ... իր աղամանդները կը փնտռէ
կեանքի ընթացիկ տիրական երե-
ւոյթներուն մէջ:»

«Որդի մարդոյ» հատորին հերոսը,
իւր կարգին, կը պատմէ ի'ր կեանքին
ընթացիկ ղէպերը, դիտուած՝ նախ՝
մանուկի մը չհասկցող աչքերով,
ապա՝ պատանեակի շարձճիւղ-
թեամբ, ի վերջոյ՝ խելահաս պա-
տանի մը խորագնին հետաքրքրու-
թեամբ: Ան կը պատմէ հայ ընտա-
նիքի մը առօրեան, ուր իրարու կը
յաջորդեն ծնունդներ, հիւանդու-
թիւններ, մահեր, ու նաեւ բաժա-
նումներ վերամիացումներ, ճամ-
բորդութիւններ, իրենց տրտմու-
թիւններով եւ հրճուանքներով:
զպրօցական կեանքի սեղմումները
կը խոցեն սիրտը հերոսին. ընտա-
նեկան պատուիրանները կը կաշ-
կանդեն իր շարժումները: Այս ամե-
նուն մասին ան կը պատմէ առանց
ձեռնոց զննելու, անսահման անկեղ-
ծութեամբ: Պարզ ու մէկին, ներկայ
են մարդ պատանի երկու զուգահեռ
մղումները — մղումը անառակու-
թեան եւ մղումը բարեպաշտութեան:

Այդ ամէնը կը համադրուի, կը
բիրեղանայ գիրքին վերջին էջե-

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէմէ Քարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒԾՈՒՄՃԵԱՆ

24) Հաւասարութեան նոյն այդ սկզբունքը կը կիրառուի որչափ որ հնարաւոր է, նաեւ երկու մնացեալ պաշտօնները բաշխելու համար:»

Ռուս գործակատարը, Հայաստանի բարենորոգումներու համաձայնագիրը իբր առաջին ֆայլ կ'ընդունէր ղէպի ուսական գրաւում:

Ռուս քաղաքականութեան նպատակակէտը, ի մասին Հայաստանի բարենորոգումներուն, այնքան բացայայտօրէն գրուած է իրենց Կարմիր Գրքին մէջ, որ մեծագոյն զարմանք պատճառած է ինծի:

Արդէն ուսները, վերջին տարիներուն, կովկասահայերուն հանդէպ վարած քաղաքականութիւնը փոխած էին, նկատի ունենալով հայոց ենթարկուած ճնշումի պարագան, եւ իսկական հայ յեղափոխականներու անվստահութիւնը իրենց հանդէպ, էջմիածնի գրաւումը հոգերը եւ կալուածները վերադարձուցած եւ քաղաքական դատապարտեալները ազատ արձակած էին:

Իբր արդիւնք այս քաղաքականութեան, ողւսերուն հանդէպ խորշանք ունեցող յեղափոխականներն ալ ուսներուն համակիր դարձած էին:

Պօղոս Նուպար փաշայի, Եւրոպայի գործունէութեան սկզբնաշրջանին, մանաւանդ 1913ին, քանիցս հետեւեալ յայտարարութիւնը եղած էր զաշնակցութեան ղեկավարներուն:

Եւ անկախ ապրելու կը ձգտէր:

Մենք կ'ուզէինք նաեւ «Քափի-թիւլասիօնները» եւ Լիւրաննի շրնորհում առանձնաշնորհումները ջնջելով, ուսական ճնշման տակ մեզի պարտադրուած արեւելեան նահանգներու բարենորոգմանց համաձայնութիւնը պատռել:

Ինչպէս վերոյիշեալ տողերով բացատրուած էր, մենք այս պատերազմէն վերջ, յարգարժան ազգերու նման, բացարձակ անկախ ապրելու նպատակաւ մտած էինք այս պատերազմին մէջ: Ես կը կարծեմ որ սոյն նպատակը ունեցող ազգ մը, հայերով բնակուած նահանգներու մէջ թշնամի Ռուսիոյ ճնշման տակ ստորագրուած համաձայնագիր մը գործադրութեան արժէքը պիտի կորսնցնէր:

Այսուամենայնիւ, այս խոհրդածութիւնները ոեւէ ժամանակ երկրին մէջ բարենորոգումներու դէմ փաստ մը չի կրնար ըլլալ:

Ընդհանուր բարենորոգումներու փափաքը այնքան արմատացած էր մեր մէջ, որ առանց այդ բարենորոգումներու գործադրութեան, հաւատացած էինք երկրի մը մէջ ապրելու անկարելիութեան:

Բայց ամբողջական բարենորոգումներու գործադրութեան սկսելու համար, երկու քուկէս դարերէ ի վեր երկնային փորձանքը եղող Յարութեան կործանումը տեսնել, ապա մեր

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

ՃԿ.
11

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV. No.

195 (21, 080) Tuesday, October 26, 1976

54րդ Տարի, Թի: 195 (21,080) Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 26, 1976

ԲԱԿԱՆՈՐԴԱԳՐՈՐԹԵԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ամեն տեղի համար..... **430.00**

ՎԵՑԱՄՍԵՒԼՑ..... **16.00**

ԳՐԱԳԻՏԱՑՈՒՄԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԸ

800 ՄԻԼԻՈՆԷ ԱԻԵԼԻ ԶԱՓԱՀԱՍՆԵՐ ԱՆԳՐԱԳԷՏ ԵՆ

Գրագիտացումի Միջազգային Օրուան հանդիսութեանց ընթացքին, որոնք տեղի ունեցան Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 8, 1976, ԻԻՆԵՍՔՕԻ Փարիզի կեդրոնատեղիին մէջ, թոկոցի Վերապատուելի Ժաֆ Քոֆի Ածումատա ստացաւ «Մոհամէտ Ռըզա Փաիլի» մրցանակը 1976 տարուան համար: ԻԻՆԵՍՔՕԻ կողմէ նշանակուած միջազգային դատակազմը այս ձեւով ուզեց մեծարանք ընծայել իր հետազոտութեանց եւ աշխատասիրութեանց, չափահասներու գրագիտացումի ծրագիրներուն մէջ ազգային լեզուներու օգտագործման ի նպաստ: Դատակազմը նոյնպէս յիշատակութեան արժանի դատեց Սուրիական Արաբ Հանրապետութեան կրթական եւ մշակութային նախարարութեան գրագիտացումի պաշտօնատունը, ասոր յատկացնելով «Նատեժտա-Քրուիսփայա» մրցանակը:

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան ժամանակացոյցին մէջ Սեպտեմբեր 8ի թուականը յիշեցում մըն է տիեզերական խճմտանքին, եւ հըրաւէր մը զօրաշարժի ենթարկելու ուժերը, պայքարելու համար ընդդէմ անդրագիտութեան, որ աշխարհի մէջ կը հարուածէ աւելի քան ութ հարիւր

քին, 1961ին, յաջողցած էր անդրագիտներուն թիւը 23 առ հարիւրէն իջեցնել 4 առ հարիւրի: Այսօր նման արդիւնքներ չատ ցնորական պիտի թուէին, եւ համոզումներ ու խանդաւուրթիւններ, որոնք անկասկած կը յենուէին չափազանց պարզամիտ վերլուծումներու վրայ, անհետա-

«Պալքանեան պատերազմը վերջ գտած է: Քիւրտերը աւելի խիստ հսկողութեան ենթարկելով, կարելի պիտի ըլլայ մեզի համար, հայերու բարօրութիւնը ապահովել: Ձեզմէ կ'ուզէի որ Հայաստանի բարենորոգումներու ոռոսական ձեռնարկին արգելք հանդիսանալու համար օժանդակէք մեզի»:

Այս բոլոր խօսքերուն, «Քանի որ Մեծ Պետութիւնները ձեռք արած են գործը, մեզի համար կարելի չէ միջամտել» ըստած էր:

8 Փետրուար 1914ի համաձայնագիրը, որքան ցաւալի մեզի համար, նոյնքան ցնծութիւն պատճառած պիտի ըլլար ոռոսներուն, բայց եւ այնպէս Օսմանեան Պետութիւնը որոշած էր կէտ առ կէտ գործադրել սոյն համաձայնագիրը:

Մինչ հայկական բարենորոգումներու հարցը կը քաշքշուէր, համաշխարհային պատերազմը ծագեցաւ: Օսմանեան կայսրութեան համաձայնութիւնը Գերմանիոյ հետ՝ ուշ կամ կանուխ պատերազմի պիտի առաջնորդէր մեզ:

Հետեւաբար, այս ահաւոր պատերազմի տարիներուն, ներքին բարենորոգումներու հարցով զրազելու անկարելիութեան առջեւ, արեւելեան նահանգներու համար պաշտօնի կոչուած երկու ընդհանուր քննիչներու պաշտօնավարութեան վերջ տուած էինք:

Արդէն մեր նպատակը, շնորհիւ այս պատերազմին, մեր ներքին անկախութիւնը հարուածող ինչ ինչ միջազգային համաձայնութիւններէ ձերբազատուելով եւ ազաւ տեղական պաշտաններու պատշաճեցումը բաւելնորոգումները կատարելով ազատ

երկրին մէջ անոր յարուած անընդհատ մեքենայութեանց վերջ տալու էինք:

Հետեւաբար, Ռուսիոյ կործանումին համար մեր կողմէ մեծագոյն քանքը ի գործ պիտի դրուէր ընդհանուր պատերազմի շրջանին: Մեզի համար ներքին բարենորոգումներու հարցը, նկատելով յետ պատերազմեան խնդիր մը, որոշեցինք ազգին ամբողջական ուժը տրամադրել պատերազմին: Մեր այս որոշումը մինչեւ իսկ տեղեկացուցած էինք դաշնակցութեան ղեկավարներուն:

Վերջապէս մենք ալ մտանք ընդհանուր պատերազմի մէջ:

Ինծի եղած առաջարկին վրայ, ընդունեցի շորքորդ բանակի հրամանատարութիւնը եւ Սուրիա մեկնեցայ:

Մեկնումէս վերջ, Արեւելեան Անտառլուի մէջ, չեմ գիտեր թէ ինչ կացութիւն տեսլծուած էր, եւ ինչ պատճառներով, հայերուն աքսորի որոշումը տրուած էր:

Այդ շրջանին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած խորհրդակցութեանց չէի մասնակցած, ոչ ալ իմ տեսակէտս ուղած էին գիտնալ:

Միայն օր մը, տեղեկացայ ներքին գործոց նախարարութեան կողմէ հրատարակուած օրէնքին, ըստ որուն մինչեւ պատերազմին վերջաւորութիւնը, որոշուած էր Արեւելեան Անտառլուի հայերուն բնակութիւնը Միջագետքին մէջ:

Պատերազմական նախարարութիւնը կ'երաշխատէր՝ ապահովութիւնը գինուորական շրջաններէն զտելով հայերուն, վստահացնելով զանոնք թէ պիտի չենթարկուին սեւ յարձակումի:

Ասիկա տեղեկացայ քաղաքային իշխանութեանց հազարապրութեան: Ասիկ զօրս սեւ թանի մը յօր չէի ունեցած:

Պատերազմական նախարարութեան հետ իմ ունեցած թղթակցութեան կը պարզուի, որ ես առաջարկած էի հայերը Գոնիայի եւ Գասթեմունիի նման ներքին նահանգներ տեղափոխել, փոխանակ Միջագետք:

արտօրելու:

Բայց կատախարութիւնը յենելով հայերուն Միջագետք բնակութեան չորջ հրապարակուած օրէնքին վրայ, սեւ ընդդիմութիւն կամ արգելք չյարուցանելու ուղղութեամբ ինծի տուած խիստ հրամանին վրայ տկամայ ենթարկուեցայ:

Հաղորդել: Վեց թատերախումբեր, հայկական սրահներու մէջ աշխարհային հայկական եւ միջազգային թատերախաղեր կը ներկայացնէին: Թատերախումբերէն ոմանք նոյնիսկ հրաւէր կը ստանային հայրենիքէն եւ այլ գաղութներէ ներկայացում տալու: Ասոնց շարքին կային մարզական երեք միութիւններ, ֆութպոլի, պասքէթ-պոլի խումբեր, որոնք երբեմն Լիբանանի ախոյեանը կը դառնային: Եւ տակաւին բարեգործական, աղքատախնամ, հայրենակցական միութիւններու հայադրոշմ ձեռնարկներու մասին կարելի չէ հոս խօսիլ, այնչափ շատ էին անոնք: Այս բոլորին փառապսակը կը կազմէին մշակութային եւ մարզական փառատօներ, հայ մտաւորականներու եւ արուեստագէտներու յօբելեանները, հարիւրամեակներ, որոնք ամբողջ հայ գաղութը ոտքի կը նետէին, կ'ոգեւորէին, կը խանդավառէին: Գաղութը

(Շաբ.ը տեսնել 7րդ էջ)

գիտացումի Համաշխարհային Օրը, որ տասը տարիներ առաջ հաստատուած էր, հրաւիրելու համար ուշադրութիւնը բոլոր երկիրներուն եւ մասնաւորաբար ամենէն զարգացածներուն՝ այն բանին վրայ, զոր կը նկատեն իբր «մարդկութեան մեծ պատուհասներէն մին», իր նպատակին հասած է:

Այն օրէն ասդին, երբ այս կոչը արձակուեցաւ յաւարտ 1965ի Թեհրանի ժողովին, որուն մասնակցած էին բազմաթիւ երկիրներու կրթական նախարարները, «մտաւորական մթնոլորտը» շատ փոխուած է: Տասը տարիներ առաջ, կարելի էր կարծուէր, ինչպէս կը հռչակէր ԻԻՆԵՍՔՕի երկարամեայ նախագահ Ռընէ Մահէօ այդ նոյն տարուան Սեպտեմբերին, անգրագիտութիւնը վերացնել «մէկ սերունդի ընթացքին» պայմանաւ որ գործադրութեան դրուէին բոլոր միջոցառումները: Ասոր իբր փաստ գոյութիւն ունէր օրինակը Գուպային, որ միայն մէկ տարուան ընթաց-

Արդարեւ, ազգակրական աճին եւ գրագիտացումին միջեւ արշաւը, առայժմ, առաջինն է որ կը շահի. 1960-1970 տասնամեակին ընթացքին, եթէ անգրագէտներուն համեմատութիւնը 44 առ հարիւրէն իջաւ 34 առ հարիւրի, անոնց ընդհանուր թիւը սակայն աճեցաւ 60 միլիոնով: «Ամենէն քիչ զարգացած» քսանհինգ երկիրներու մէջ, ուր անձ գլուխ տարեկան եկամուտը 100 տոլարէն նուազ է, բնակչութեան 80 առ հարիւրը ո'չ գրել եւ ոչ ալ կարդալ գիտեն. եւ կը նախատեսուի որ տակաւին 1985ին, մանուկներուն նուազ քան 30 առ հարիւրը պիտի կարենան դպրոց յաճախել:

Եթէ այլեւս ո'չ ոք կը հաւատայ «համաշխարհային արշաւի մը ի խնդիր անգրագիտութեան վերացման», ինչպէս կը հաւատային վաթսունական թուականներու սկիզբը, «Համաշխարհային փորձառական յայտագիրը», որ 1965ին արձակուած էր ԻԻՆԵՍՔՕի հովանաւորութեամբ (Շաբ.ը տեսնել 7րդ էջ)

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Հանդիմանումներ ընդունելու այցելութիւնը Հ.Բ.Ը.Միութեան Պուէնոս Այրէսի Մասնաճիւղի վարչութեան ժրջան ատենապետ Յովսէփ Եուսէֆեանի, որ շահեկան տեղեկութիւններ տուաւ արժանաւորաբար գաղութին եւ իր գլխաւորած Մասնաճիւղին յարաճում գործունէութեան շուրջ:

Պր. Յ. Եուսէֆեան, որ իր Ազն. Տիկնոջ հետ, մասնաւոր հրաւերով մեկնած էր Հայրենիք, Վեհափառ Հայրապետի գահակալութեան բաժնետէսիս առթիւ Ս. Էջմիածին գտնուելու համար, հոնկէ վերադարձին՝ ներկայ գտնուած էր Հ.Բ.Ը.Միութեան 63րդ Ընդհանուր ժողովին. նիւ Եորթի մէջ. եւ առջի օր, Հիմնադրութեան վերադարձած էր Պուէնոս Այրէս:

Իրեն հետ մեր տեսակցութիւնը լոյս պիտի տեսնէ առանձին:

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Օսմաներէնէ քարգմանեց ՄԵՍՐՈՊ ԳՈՒԹՈՒՄՃԵԱՆ

Գալով թուրք գաղթականութեան թշուառ վիճակին, ըսեմ թէ ուսական բանակի զրաւման շրջանին, հայերու խժոժութիւններէն եւ ոճիրներէն փախուստ տուող քիւրտ եւ թուրք գաղթականներու ներկայացուած խղճալի տեսարանը՝ հայերու թշուառ վիճակէն նուազ չէր:

Այդ մահմետական թշուառներուն համար չգտնուեցան գերման կամ ամերիկացի միսիոնար մը, որ անոնց դառնաղէտ վիճակը տեղեկացնէր:

Ընդունինք որ Օսմանեան Կայսրութիւնը արեւելեան նահանգներէն մէկուկէս միլիոն հայեր այլուր փոխադրել տալով, անոնցմէ 600 հազար սպաննած, մաս մըն ալ անօթութենէ եւ հիւանդութենէ մահացուցած է: Բայց գիտցող կա՞յ արդէօք, երբ ուսերը Տրապիզոն, Կարին Վան Բիթլիս նահանգները գրաւեցին, հոն գտնուող թուրք եւ քիւրտ բնակչութիւնը ինչպիսի բարբարոսութեամբ սպանուեցաւ հայերու կողմէ եւ կամ կորսուեցաւ նահանջի ճամբաներուն վրայ:

Այո, մենք ըսինք որ գիտնան թուրքերու եւ քիւրտերու կորուստը աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն եղած է:

Երբ հայկական ջարդին համար, թուրքերը պատասխանատու կ'ըլլան, թուրք եւ քիւրտ ընդհանուր ջարդին համար հայերը ինչո՞ւ պատասխանատու չեն նկատուիր: Թէ ոչ թուրքի եւ քիւրտի արժէքը յաչս Մորկնթառներու եւ անոնց նման փոլիթիքոսներուն, նաեւ յաչս մարդկութեան, ճանճերու աստիճանին վրայ է:

Բերուն անտեղեակ մնացած էի, բայց իմ բանակի գօտիին մէջ պատահած դէպքերուն լիուլի տեղեակ եմ:

1915 թուականին Ձէյթուն եւ Ուրֆա պատահած դէպքերը, հայկական զինեալ յեղափոխութենէն ուրիշ բան չէր: Մուսա Տաղի ըմբոստութիւնն ալ այս զինեալ յեղափոխութեան մաս կազմած էր:

Իսկենտերունէն սկսելով, Տէօրթեոլ, Մուսա Տաղ, Հալէպ, Այնթապ, Ուրֆա եւ Ձէյթունի կողմերը պատահած հայկական ըմբոստութիւնը Սուրիան Անատոլուէն անջատելու ձեռնարկ մըն էր: Արեւելեան Միջերկրականի անգլիական եւ Ֆրանսական բանակի հրամանատարութիւնը, Չանազ Գալէի պատերազմին ամենակատաղի օրերուն, հայերուն տրուած հրամանով այս ըմբոստութեան ծայր տուած էր:

Արդէն այս կողմերու հայերը չանոնց պատրաստուած ըլլալով, ըմբոստութեան հրամանի կը սպասէին:

Արդէօք այս համոզումիս անճշդութեան կրնա՞ն պնդել շահակից կառավարութեանց մարդիկը:

Եթէ Մենտելշթամ վերոյիշեալ դէպքերը միայն զինեալ ինքնապաշտպանութիւն եղած է ըսելով շարունակէ պնդել իր տեսակէտին վերայ, ես իրեն կը տեղեկացնեմ որ այս յեղափոխութիւնը կազմակերպող անգլիացի եւ Ֆրանսացի սպաները կը խնդան վրան պարզապէս: Ահաւասիկ այս եղած է հայկական ջարդի մասին իմ համոզումս եւ ծանօթութիւնս:

Rev. G. Guerguerian
c/o Armenian Catholic Comm.
P. O. Box 357
Forest Hills, NY 11375

BAIKAR ARMENIAN DAILY NEWSPAPER

Vol. LIV. No.

197 (21, 082) Thursday, October 28, 1976

54րդ Տարի, Թի. 197 (21, 082) Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 28, 1976

**ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ
ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ**

ՏԱՐԵԿԱՆ ամեն տեղի համար..... 430.00
ՎԵՑԱՄՍԵԼՑ..... 16.00

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Շար. նախորդ թիվն եւ վերջ)

Երեւանի Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անուան ձեռագրաց Մատենադարանի տնօրէնութեան եւ գիտական խորհուրդի անունից ողջոյնի խօսք ասաց նոյն հաստատութեան տնօրէն ակադեմիկոս Լեւոն Խաչիկեանը:

Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեանը, յանուն Կոմիտէի, նոյնպէս ողջունեց եւ շնորհաւորեց Հայոց Հայրապետին:

Հանդիսութեան ժամանակ ընթերցուեցին նաեւ ողջոյնի եւ շնորհաւորանքի հեռագրեր: Զերմապէս ընդունուեց Խ. Միութեան նախարարների խորհրդին առընթեր կրօնական պաշտամունքների գործերի խորհրդի նախագահ Վ. Ա. Կուրայեզովի շնորհաւորական հեռագիրը:

Հայոց Հայրապետի Գահակալութեան քանաւանակը հեռագրով շնորհաւորել էին նաեւ Հ. Բ. Ը. Միութեան ցկեանս նախագահ Ալեք Մանուկեանը եւ անուանի երաժիշտ-երգահան Արամ Խաչատուրեանը:

Հանդիսութեան աւարտին շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան ջերմ խօսքով հանդես եկաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

Կէսօրից յետոյ, ժամը 4ին, Երեւանի «Արմենիա» հիւրանոցի ճաշարանում Յորեկեանական Կեդրոնական Յանձնաժողովը, ի պատիւ Հայոց Հայրապետի եւ բոլոր հիւրերի, կազմակերպեց պաշտօնական ճաշկերոյթ, որին ներկայ եղան 270 հոգի:

Սեպտեմբեր 28ին, Երեքշաբթի օրը առաւօտեան ժամը 10ին, Վեհափառ Հայրապետի գլխաւորութեամբ, բոլոր հոգեւոր պետերը, պատգամաւորներն ու հիւրերը այցելեցին Միջոնակաբերդի հայ նահատակաց յուշարձանը: Այս առթիւ յուշարձանին գեղեցիկ ծաղկեպսակներ գետեղեցին Վեհափառ Հայրապետը, Տ. Պիմէն Պատրիարքը եւ Տ. Դաւիթ Ե. Կաթողիկոսը:

Նահատակաց յուշարձանի յաւերժական կրակի շուրջ հայ եւ քոյր եկեղեցիների հոգեւոր պետերը, հայ հոգեւորականութիւնը եւ բոլոր պատգամաւորները միասնաբար աղօթեցին հայ նահատակների հոգիների խաղաղութեան համար:

Ժամը 11ին քույր եկեղեցիների հոգեւոր պետերն ու ներկայացուցիչները, ի պատիւ Հայրապետի գլխաւորութեամբ այցելեցին Մեսրոպ Մաշտոցի հիշատակին նուիրուած թանգարանը:

Ոչ, էֆէնտիններ, ոչ, այս երկու ազգերը անարդարօրէն մի ամբաստանէք: Անոնք յանցաւոր չեն. յանցաւորը իրարու վրայ լեւան գազաններու պէս յարձակիլ տուող Մոսքօֆի քաղաքականութիւնն է:

Թուրքը սպանել ուզող, անոր հազարաւոր տարիներու ազգային մաքուր անունը ոչնչացնել ցանկացող, զայն ժառանգել ուզող եւ բացի արիւն խմելէն ուրիշ բան չմտածող Մոսքօֆն էր որ հայերը դրդեց յարձակելու մեր վրայ:

Թուրքը՝ չսպանուելու համար՝ հայերը սպանելու գաղափարը ունեցաւ եւ մենք այս եղեոնագործութեանց եւ քստմնելի ոճիրներուն կենդանի վկաներս՝ վեց հարիւր հազար հայերու եւ մէկուկէս միլիոն քիւրտ եւ թուրք ժողովուրդներու կորուստը կը հաստատենք այսօր:

Մինչ օրս խպնիլ, ամչնալ չգիտցող Մոսքօֆի քաղաքականութիւնը եւ Մորկընթաուի նման անմիտ եւ յիմար պնակալէզները, բոլոր յանցանքները սպանուիլ չուզող մահմետականներուն բեռնակու համար, կ'աշխատին համաշխարհային մամուլը աղմկայոյզ աղաղակներով խեղդել:

Մենտելշթամ կը յայտարարէ, որ բացի Վասպուրականէն, ուրիշ տեղ հայերը յեղափոխութիւն չեն ըրած:

Ես, Արեւելեան Անատոլիոյ եւ Կովկասեան բանակի նահանջի գիծերուն շրջակայքը պատահած դէպ-

Այսօր վերջ գտած է պատերազմը Օսմանեան Կայսրութեան գոհարներէն Սուրիա, Իրաք եւ Արաբական թերակղզին մայր հայրենիքէն բաժնուած են:

Թուրքիա, թրքապատկան Անատոլիոյ օրհնեալ հողերը ունենալու պայքարին մէջ մտած է:

Պատերազմի աւելի քան երեք միլիոն զոհերուն դիմաց Թուրքիոյ միակ միսթարութիւնը այն է, որ անականատես կ'ըլլայ իր դարաւոր թըշնամիին՝ Յարական Կայսրութեան փլուզումին:

Այսօր դէպքերու բերումով, Կովկասի մէջ ծնունդ առած կառավարութեանց շարքին՝ Հայաստանի Հանրապետութեան գոյացումը կը հաստատենք:

Բայց դարձեալ կը նկատենք, թէ Թուրքիոյ հայերը Զաւէն Պատրիարքին զխաւորութեամբ, չեն հրաժարած մեքենայութիւններ լարելէ թուրքերուն դէմ:

Թուրքերը էջմիածինի եւ Երեւանի շրջակայքը կազմուած հայկական հանրապետութեան հակառակ չեն: Բայց ասոր փոխարէն մենք ալ կը պահանջենք, որ այս հանրապետութիւնն ալ իր կարգին, Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի եւ Փոքր Ասիոյ իսկական տիրոջ՝ Թուրք կայսրութեան հետ բարեկեցութիւն մշակէ եւ անոնց ինչքերուն վրայ աչք չունենայ:

Անոնց կը յանձնարարեմ հրաժարիլ Կարինի, Վանի, Տիգրանակեր-

տէ, Բիթլիսի եւ Խարդերդի նահանգներով Հայաստան մը կազմելու պատրանքէն, իրենց, թրքահայերուն եւ թուրքերուն երջանկութեան համար:

Այլեւս թրքահայերուն մէջ դաշնակցականները, հնչակեանները եւսլլն տեղ չունին:

Ես հանդուած եմ որ այս կազմակերպութիւնները կովկասահայոց Հայաստանին համար ալ վնասակար են:

Հայերու հանդէպ ունեցածս բարեացակամութիւնը ամէնէն առաջ այսօրուան Պատրիարք Զաւէն էֆենտին գիտէ:

1915 Դեկտեմբերի, 4. Պոլիս կը գտնուէի քանի մը օրուան համար. յիշեալը Բերա Փալաս այցի գալով ինծի, Պատրիարքարանին պաշտօնական տեղեկագրով, յանուն հայութեան շնորհակալութիւն յայտնած էր:

Մինչդեռ այսօր, կը տեղեկանամ որ յոյն Պատրիարքին էնթրիկնելուն գործիք դարձած է:

Հայերու հանդէպ բարեացակամ անհատի մը հանգամանքովս, կ'ազդարարեմ որ վերելի խօսքերս հանդարտ միտքով եւ ողջախոհութեամբ նկատի առնուին:

Այն ժամանակ, երբ ի նպաստ հայութեան օգտակար ըլլալու տեսակէտիս համոզուի եւ գնահատէ, թերեւս յոյն պատրիարքին ձեռքին խաղալիք դառնալէ կ'ազատի:

Ահաւասիկ արիւնաշագագ անցեալը միանգամընդմիշտ թաղելով, երջանիկ սպագայի բացման միակ առաջարկս:

Լատպոյնը մտածողներուն հետ հիմնական խորհրդակցութեան ես ալ, ինծի գաղափարակից հայրենակիցներս ալ պատրաստ ենք:

Հարցի մե պէտք է շարժի լաւագոյն կերպով — կարելի է ըսել՝ աւելի լաւ կերպով — եւ ուղղութեամբ:

Այն հայը, որ ամերիկեան քաղաքացի է, քուէարկելու իրաւունք չունի: Այն հայը որ քաղաքացի է, սխալ հաշիւներով, սխալ տրամաբանութեամբ եւ կամ անտարբերութեամբ իր այդ իրաւունքէն հրաժարելու է, կը մղուինք նոյնիսկ ըսելու թէ՝ հրաժարելու իրաւունք չունի: Կարգ մը բռնատիրական վարչակարգեր պարտաւորիչ դարձուցած են քուէարկութեան մասնակցութիւնը. այդ հիման վրայ ալ՝ չմասնակցողները կը պատժուին. տուգանք կը վճարեն, երբեմն նոյնիսկ աւելի ծանր պատիժներու կ'ենթարկուին:

Մենք համաձայն չենք եղած եւ այսօր ալ չենք պատժամիջոցներու գործադրութեան, առաւելաբար այն հիման վրայ որ՝ քուէարկելը իրաւունք մըն է, պարտաւորութիւն մը ըլլալէ աւելի, եւ մարդ չեն պատժեր իր իրաւունքը արժեցուցած չըլլալուն համար: Այսուհանդերձ, մեր կարծիքով՝ քուէարկելը գոնէ մասամբ պարտաւորութիւն կ'ենթարկէ, այդ պատճառով ալ դատապարտելի կը գտնենք կեցուածքը այն բոլորին, որոնք ծուլացումով, թիւրիմացութեամբ, դառնացումով կամ անտարբերութեամբ կը զլանան իրենց քուէն տալու:

անուան ձեռագրաց Մատենադարան եւ ծանօթացան Կայսրական հնագոյն նմուշներին:

Ժամը 12.30ին, Հայոց Հայրապետի գլխաւորութեամբ Տ. Պիմէն Պատրիարքը եւ Տ. Դաւիթ Կաթողիկոսը պաշտօնական այցելութիւն տուեցին Հայկական Հանրապետութեան նախարարների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհուրդ:

Ժամը 3ին «Արմենիա» հիւրանոցում Հայկական Հանրապետութեան նախարարների խորհրդին առընթեր Հայ Եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարեանը, յանուն հայրենի կառաւարութեան եւ եկեղեցական խորհրդի, ճաշկերոյթ տուեց ի պատիւ Հայոց Հայրապետի եւ նրա յարգարժան հիւրերի:

Երեկոյեան ժամը 8ին, Վեհափառ Հայրապետը Բիւրականի «Հայկաչէն» Հայրապետանոցում տուեց հրաժեշտի ընդունելութիւն՝ քոյր եկեղեցիների հոգեւոր պետերի եւ պատուիրակութիւնների պատուին:

Սեպտեմբեր 29ին, Զորքշարթի օրը Տ. Պիմէն Պատրիարքը, Տ. Դաւիթ Ե. Կաթողիկոսը, Կարդինալ Վիլլիբրանդսը, Զերալդ Էլիսոն Եպիսկոպոսը, Գերմանոս Մամալիս Մետրոպոլիտը, իրենց շքախումբի անդամներով, հրաժեշտ տուեցին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Մայր Աթոռին եւ մեկնեցին լաւագոյն տպաւորութիւններով:

Սեպտեմբեր 30ին, Հինգշաբթի օրը, կէսօրից յետոյ ժամը 1ին Վեհափառ Հայրապետի նախագահութեամբ կատարուեց Վեհարանի բակում կանգնեցումը եւ Հայոց Հայրապետի քսանամեա գործունէութեանը նուիրուած խաչքարի հանդիսաւոր բացումը:

(Շար. ք տեսնել 7րդ էջ)

Հինգ օրէն տեղի կ'ունենան ամերիկեան նախագահական ընտրութիւնները եւ մենք՝ քուէարկելու իրաւունք ունեցող հայերս պէտք է պարտաւորուած զգանք մեր քուէն տալու այն թեկնածուին, զոր կը նախընտրենք:

Զեռնպահ մնալ կը նշանակէ պիղատոսեան քաղաքականութեան հետամուտ ըլլալ: Զմոռնանք որ Պիղատոս, քսան դար առաջ, նուազ այպանելի չղարձաւ իր չէզոք կեցուածքովը քան Քրիստոսի ոխերիմ թշնամիները ...: